

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

MANTAS KAZAKEVIČIUS

**LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBOS POLITIKA IR
STRUKTŪRINIAI – GEOGRAFINIAI POKYČIAI**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
doc. dr. R. Dužinskas

VILNIUS, 2010

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

**LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBOS POLITIKA IR
STRUKTŪRINIAI – GEOGRAFINIAI POKYČIAI**

Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62404S109

Vadovas

_____ **doc. dr. R. Dužinskas**

2010 12

Recenzentas

2010 12

Atliko

Vskmn8-01 gr. stud.

_____ **M. Kazakevičius**

2010 12 17

VILNIUS, 2010

TURINYS

ĮVADAS	6
1. UŽSIENIO PREKYBOS TEORINIAI ASPEKTAI	9
1.1. Užsienio prekybos samprata.....	9
1.2. Užsienio prekybos teorijos	10
2. LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBOS POLITIKA IKI NEPRIKLAUSOMYBĖS ATKŪRIMO....	12
2.1. Lietuvos užsienio prekyba 1919 – 1940 metais	12
2.2. Lietuvos užsienio prekybos raida buvusioje Sovietų Sąjungoje	14
2.3. Lietuvos užsienio prekybos reguliavimo instrumentai	15
2.4. Užsienio prekybos reguliavimo instrumentai Europos Sąjungoje.....	19
3. LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBOS POLITIKA NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE.....	21
3.1. Lietuvos užsienio prekybos raida atkūrus Lietuvos nepriklausomybę	21
3.2. Lietuvos užsienio prekybos politika 1991 – 2004 metais	25
3.3. Lietuvos užsienio prekyba 1998 m. Rusijos krizės metais	27
3.4. Lietuvos užsienio prekyba po įstojimo į Pasaulinę prekybos organizaciją.....	30
3.5. Lietuvos prekybos politika iki narystės Europos Sąjungoje	34
4. LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBOS POLITIKA PO ĮSTOJIMO Į EUROPOS SAJUNGĄ	42
4.1. Bendrieji prekybos politikos ypatumai Europos Sąjungoje	42
4.2. Prekybos raidos tendencijos Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą	44
4.3. Ekonominės integracijos į Europos Sąjungą įtaka prekybai	47
4.4. Lietuvos pokyčiai prekybos politikoje Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą.....	48
4.5. Lietuvos užsienio prekybos tendencijos ir perspektyvos.....	50
4.6. Lietuvos užsienio prekybos tendencijos ekonomikos recesijos metais	51
4.7. Lietuvos užsienio prekybos su ne Europos Sąjungos šalimis vertinimas	56
IŠVADOS	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS	60
ANOTACIJA	65
ANOTATION	66
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	67
SUMMARY	69
PRIEDAI.....	71

LENTELĖS

1 lentelė. Netarifiniai apribojimai išsivysčiusiose šalyse

2 lentelė. Užsienio prekybos balansas

3 lentelė. Lietuvos eksportas 1996-1999 m.

4 lentelė. Lietuvos eksportas 2000-2003 m.

5 lentelė. Svarbiausi užsienio prekybos partneriai 2003 m.

6 lentelė. Lietuvos eksportas ir importas 2004 m.

7 lentelė. Svarbiausi užsienio prekybos partneriai.

8 lentelė. Eksportas ir importas mėnesiais 2006 m.

9 lentelė. Eksportas, importas pagal valstybes.

10 lentelė. Užsienio prekybos su svarbiausiais partneriais struktūra ir pokytis.

PAVEIKSLAI

1 paveikslas. Lietuvos eksportas 1993 – 1999 m.

2 Paveikslas. Eksportas ir importas 2005 – 2010 m. sausio–rugsėjo mėn.

3 paveikslas. Prekių eksportas ir importas

4 Paveikslas. Lietuvos eksportas į užsienio valstybes 1999 m.

5 paveikslas. Užsienio prekyba, mln. Litų

6 paveikslas. Pagrindinės Lietuvos eksporto partnerės 2009 m. I ketvirtį

7 paveikslas. Lietuvos eksportas pagal valstybių grupes, mln. Lt 2008 m. I ketv. ir 2009 m. I ketv.

IVADAS

Temos aktualumas

Prekyba vienaip ar kitaip liečia kiekvieną asmenį, nepriklausomai nuo to, kur ir kaip jis gyvena. Tai, be abejo, nėra šių dienų reiškinys.

Prekyba – pati seniausia ir svarbiausia ekonominių santykių forma tarp valstybių. Su prekyba vystėsi ir prekybos politika, todėl jau nuo senovės įvairios valstybės bandė daryti įtaką šiai veiklos sričiai. Prekyba daro ne tik ekonominį, bet ir kultūrinį poveikį valstybėms – ji padeda plisti naujoms idėjoms ir technologijoms¹.

Užsienio prekybos politika yra viena iš seniausiai pradėtų vykdyti Lietuvos politikų, kuri, kaip teigia politologai ir rodo statistiniai duomenys, nemažai prisidėjo prie Lietuvos, kaip nepriklausomos valstybės, sustiprėjimo ir ekonominio augimo. Dėl šios priežasties galima būtų teigti, kad užsienio prekybos teikiamų privalumų maksimalus išnaudojimas teigiamai veikia Lietuvos ekonominių rodiklių augimo spartą. Auganti konkurencija, atsirandančios dinamiškos rinkos, vis labiau didėjanti prekybinių ryšių ir vyksmų sąsaja su kitomis politikomis verčia į šią politikos sritį pažvelgti naujai, ieškoti novatoriškų ir perspektyvių būdų, kurie padėtų sutikti ir konstruktyviai išnaudoti naujus iššūkius, didinti Lietuvos konkurencinį pranašumą kitų valstybių atžvilgiu.

Tyrimo objektas

Tyrimo objektas yra Lietuvos užsienio prekybos politika, struktūriniai – geografiniai pokyčiai.

Tyrimo tikslas

Pagrindinis tyrimo tikslas yra išanalizuoti užsienio prekybos politikos pokyčius, įtakojučius veiksnius, raidos tendencijas ir tolesnes perspektyvas Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai

1. Ištirti užsienio prekybos raidos tendencijas iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo.
2. Įvertinti Lietuvos užsienio prekybos politikos pokyčius Nepriklausomybės laikotarpiu.
3. Teoriniais aspektais išanalizuoti Lietuvos užsienio prekybos politiką Lietuvai įstojus į Europos sąjungą.
4. Įvertinti Lietuvos prekybos politiką iki Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą.
5. Atskleisti Lietuvos užsienio prekybos raidą atkūrus Nepriklausomybę.

¹ Miškinis A. Tarptautinė prekybos politika.

6. Įvertinti Lietuvos užsienio prekybos politiką po įstojimo į Europos Sąjungą.
7. Nustatyti, kokios priežastys lėmė Lietuvos užsienio prekybos geografinius pokyčius.
8. Įvertinti pasikeitusią Lietuvos užsienio prekybos politiką Lietuvos gyventojams, naudą Lietuvos ekonomikai.
9. Išnagrinėti veiksnius, dariusius didžiausią įtaką Lietuvos užsienio prekybos politikos kaitai.
10. Apibendrinti Lietuvos ir užsienio šalių autorių darbus ir išvalgas, suformuluoti užsienio politikos perspektyvas.

Hipotezė

Lietuvos užsienio prekybos politika ir jos struktūra, pastaraisiais dešimtmečiais, patyrė radikalius pokyčius.

Tyrimo šaltiniai

Informacijos, reikalingos šio darbo temai atskleisti, buvo ieškoma nacionaliniuose teisės aktuose, kurie reglamentuoja Lietuvos užsienio prekybos politiką. Darbe buvo analizuojami įvairūs moksliniai straipsniai (Jatulavičienė G., Vilpišauskas), ekonominė literatūra (Rakauskienė O., Patalavičius R., Jakutis A., Lekaitis R., Samulevičius J., Rudytė D., Karulaitienė D., Raizgevičienė R. ir kt.). Darbe dažnai remiamasi antriniais tyrimo šaltiniais, teiginiai iliustruojami Lietuvos Respublikos Statistikos departamento ir Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijos skelbiamais statistiniais duomenimis.

Tyrimo metodai

1. Sisteminė analizė;
2. Apibendrinimas;
3. Giluminis (asmeninis) interviu.

Sisteminės analizės metodas buvo naudojamas analizuojant Lietuvoje galiojančius norminius teisės aktus, reglamentuojančius Lietuvos užsienio prekybos politiką.

Antrasis įvardintas metodas naudojamas apibendrinant visą surinktą informaciją ir atskleidžiant vyraujančias problemas.

Giluminio interviu tyrimo metodas buvo taikomas bendraujant su verslo subjektais, šiuo būdu buvo atliktas Lietuvos užsienio prekybos su ne Europos Sąjungos šalimis vertinimas

Ši mokslinį tyrimą sudaro įvadas, keturios dalys išvados bei priedai. Pirmoje darbo dalyje supažindinamas su teoriniais užsienio prekybos aspektais

Antroje darbo dalyje kalbama apie Lietuvos užsienio prekybos politiką iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo. Joje aptariama užsienio prekybos esmė, Lietuvos užsienio prekybos raida, Lietuvos užsienio prekyba 1919 m. – 1940 m., Lietuvos užsienio prekybos politika buvusioje Sovietų sąjungoje, užsienio prekybos raida iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo.

Trečioje dalyje „Lietuvos užsienio prekybos politika nepriklausomoje Lietuvoje“ aptariama Lietuvos užsienio prekybos raida atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, nepriklausomos Lietuvos įvesti užsienio politikos režimai, Lietuvos užsienio prekybos politika 1991 – 2004 metais, prekybos režimų pokyčiai Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe, Lietuvos prekybos politika iki Europos sąjungos ir kt..

Ketvirtoje dalyje „Lietuvos užsienio prekybos politika po įstojimo į Europos sąjungą“ analizuojami bendrieji prekybos politikos ypatumai Europos sąjungoje, prekybos raidos tendencijos Lietuvai įstojus į Europos sąjungą, ekonominės integracijos į Europos sąjungą įtaka prekybai, Lietuvos pasiekimai prekybos politikoje Lietuvai įstojus į Europos sąjungą, Lietuvos prekybos politika po įstojimo į Europos sąjungą, Lietuvos užsienio prekybos tendencijos ir perspektyvos, Lietuvos eksportas į Europos sąjungą bei 2008 – 2010 metų Lietuvos užsienio prekyba.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados bei rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas ir kiti priedai.

1. UŽSIENIO PREKYBOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Užsienio prekybos samprata

Užsienio prekyba – tai prekyba prekėmis ir paslaugomis, kurios yra skirtos šalies, išskyrus prekės kilmės šalį, rinkai. Užsienio prekyba taip pat gali būti investicija į užsienio vertybinius popierius. Užsienio prekyba dažnai traktuojama kaip tam tikra informacija apie prekių eksportą ir importą. Tačiau užsienio prekybos pagrindas išlieka tas pats – atitinkamos prekės ir paslaugos, kuriomis yra prekiaujama į vieną ar kitą valstybę, t. y. už valstybės gamintojos sienų².

Užsienio prekyba yra sudėtingas įvairių veiksnių, jų tarpusavio sąveikos ir veiksmų kompleksas, apimantis rinkotyrą ir rinkodarą, produktų kūrimą, jų kokybišką gamybą, įpakavimą, logistiką, paskirstymą, reklamą ir pardavimą. Savo ruožtu kiekvienas veiksnys ar jų sąveika priklauso nuo sudėtingų procesų, vykstančių globalinėse rinkose. Dėl šios priežasties sukurti pardavimų (eksporto) strategiją kiekvienam produktui ar paslaugai bei bendrą šalies eksporto strategiją yra pakankamai sudėtingas uždavinys.

Kiekviena valstybė savo šalies viduje gamina tam tikrą produkciją, kurią ne visada pati pajėgi suvartoti. Dėl šios priežasties tampa tikslinga dalį turimos produkcijos eksportuoti į kitas valstybes.

Prekių ir paslaugų judėjimas tarp šalių susieja nacionalinius ūkius į bendrą rinkos sistemą ir stiprina šalių tarpusavio ekonominę priklausomybę. Įvairių užsienio valstybių tarpusavio priklausomybei turi įtakos šalies teritorijos dydis, ekonominio išsivystymo lygis, vidaus rinkos apimtis, gamybiniai išteklių ir kt..

Tarptautinė prekyba yra priemonė, padedanti šalims vystyti specializaciją, didinti savo išteklių našumą ir taip plėsti bendrą gamybos apimtį. Tai ypatingai sudėtingas įvairių veiksnių tarpusavio sąveikos ir veiksmų kompleksas, apimantis rinkodarą, produktų kūrimą, jų gamybą, pakavimą, paskirstymą ir pardavimą.

² <http://www.wisegeek.com/what-is-foreign-trade.htm>, prisijungimo laikas: 2010-11-09.

1.2. Užsienio prekybos teorijos

Šiandieniniame pasaulyje egzistuoja daugybė užsienio prekybos teorijų. Tarptautinės prekybos teorijos formuoja komercinės veikos mąstymą, nes vyriausybės pastoviai keičia verslo aplinką, kurioje firmos dirba³.

Jau 1776 m. *Adamas Smitas*, išleidęs knygą „Tautų gerovė“ išdėstė savo teoriją, teigiančią, kad tarptautinė prekyba galima tik tuo atveju, jeigu prekiaujančios šalys turi absoliučių pranašumų prieš savo konkurentus, tai yra jos, pasitelkusios tam tikrą darbo jėgą ir kapitalo išlaidas, gali pagaminti daugiau produkcijos negu galėtų padaryti kuri kita šalis⁴. Smitas teigė, kad kiekviena šalis, norėdama išsilaikyti tarptautinėje prekyboje turi susitelkti ties vienu produktu, kurį gaminant ir parduodant ji įgytų absoliutų gamybos pranašumą, t. y., pasak A. Smito, turėtų gabumų pagaminti tokias prekes, kurių gamybai sunaudotų mažiau sąnaudų ir produkcijos negu kitų šalių gamintojai⁵.

Viena pagrindinių tarptautinės prekybos teorijų – Heckscher-Ohlin teorija teigia, kad bene svarbiausia skirtingo našumo priežastis yra gamybos veiksnių proporcijos, t. y. šalys eksportuoja tas prekes, kurių gamyba yra imli gausiai šalyje esančiam gamybos veiksniumi. Šios teorijos šalininkai nurodo, kad jeigu turimi pertekliniai gamybos veiksniai būtų panaudoti intensyviai, tai vienokių ar kitokių prekių ir paslaugų gamyba pareikalautų mažiau sąnaudų nei kitose valstybėse. Tikima, kad nemažai kapitalo sukaupusios šalys eksportuos produktus, kurių gamybai sunaudoja didelę dalį kapitalo, o importuos tuos produktus, kuriems pagaminti reikės daug darbo.

Su *Heckscher-Ohlin* teorija yra tapatinamas neoklasikų požiūris į šalies konkurencingumą⁶. Pagal šią teoriją, šalis gamina ir eksportuoja tą produkciją, kuriai pagaminti naudojami gausūs tos šalies gamybos veiksniai, taigi konkurencingumas siejamas ne tik su produkcijos pirkimo ir pardavimo santykiais, bet ir su kova dėl ribotų išteklių pasisavinimo. Nors ši teorija konceptualiai įrodyta, tačiau dėl jos empirinio pritaikymo buvo suabejota⁷. Pagal kitą užsienio prekybos teoriją – *Stolper-Samuelson* – pereinant prie laisvosios prekybos, pajamos didės daugiausiai naudojamo veiksnio šakoje, kurioje pastebimos aiškios kainų kilimo tendencijos ir kur mažėja pajamos intensyviai panaudojamo veiksnio šakose su krentančiomis kainomis. Toks *Stolper-Samuelson* teorijos traktavimas reiškia, kad užsienio

³ Jatuliavičienė G., Kučinskienė M., Garuckas R.. Lietuvos užsienio prekybos pokyčiai integruotoje Europos Sąjungos rinkoje

⁴ Vengrauskas V., Perminienė N.. Tarptautinis verslas. K.: Technologija, 2003.

⁵ Kvainauskaite E. Tarptautiniai ekonominiu santykių pagrindai, 2003.

⁶ Best, M. H. 1993. The New Competition, Institutions of Industrial Restructuring. Cambridge: Harvard University Press; Coldwell, D. 2000. The question of international competitiveness, *International Advances in Economic Research* 6(3): 417-426. doi:10.1007/BF02294961; Nurbel, A. 2007. The global competitiveness of the nation: a conceptual discursion, *Journal of Business and Economics Research* 5(10): 63-72.

⁷ Kwok, Y.; Yu E. S. H. 2005. Leontief paradox- and the role of factor intensivity measurement, in 15th International Conference on Input-Output Technique. Beijing, 1-20.

prekyba daro įtaką pajamų pasiskirstymui šalies viduje. Pastebėtina, kad ši teorema papildo *Heckscher-Ohlin* teoremą.

Dar viena, ne mažiau svarbi užsienio prekybos teorija – *Rybczynski* teorija, kuri teigia, kad pasikeitimai gamybos veiksnių proporcijose keičia ir santykinį pranašumą, tai reiškia, kad vieno gamybos veiksnio kiekio padidėjimas palyginus su kitais veiksniais pakeičia santykinį pranašumą produktų, kurie intensyviai naudoja šį veiksnį, naudai. Su šia teorija susijusi ir „Olandiškos likos“ sąvoka, kai auganti šaka nukonkuruoja kapitalą ir kitus gamybos veiksnius iš kitų šakų.

Leontjevo paradoksas taip pat priskirtinas prie užsienio prekybos teorijų. *Leontief* analizavo JAV užsienio prekybos duomenis ir nustatė, kad imliausia kapitalui šalis pasaulyje eksportuoja darbu imlią produkciją, o importuoja imlią kapitalui. Šis rezultatas vadinamas *Leontief* paradoksu, po kurio pateikimo santykinio pranašumu paremti prekybos procesai toliau buvo analizuojami vis kitais aspektais. Ši teorija atskleidžia, kad išsivysčiusios šalys prekiauja ne pagal *Heckscher-Ohlin* teoriją. Tai aiškinama tuo, kad išsivysčiusiose šalyse darbo kvalifikacijos lygis yra kur kas aukštesnis nei jų prekybos partnerių.

Taigi, tarptautinės prekybos teorijos atskleidžia pasaulinės ekonomikos įvykius, kuriais remiantis galime įvertinti nacionalinės politikos aspektus.

2. LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBOS POLITIKA IKI NEPRIKLAUSOMYBĖS ATKŪRIMO

2.1. Lietuvos užsienio prekyba 1919 – 1940 metais

Prekyba į įvairias užsienio valstybes yra labai svarbi tokioms mažoms valstybėms kaip Lietuva. Užsienio prekyba suteikia galimybę įvairioms valstybėms įsigyti už jų teritorijos ribų gaminamas prekes, kaip antai įvairius automobilius, elektros ir buitines prekes. Taip ne tik vyksta ekonomikos augimo procesai, bet ir patenkinami įvairių valstybės gyventojų poreikiai ir interesai. Juk jeigu vienos ar kitos prekės negamina nacionalinis gamintojas, atitinkamą prekę gali pasiūlyti užsienio gamintojas. Taip tiek užsienio eksportuotojas, tiek valstybė – eksportuojamų prekių gavėja lieka patenkintos. Užsienio prekyba taip pat suteikia galimybę parduoti vienoje ar kitoje valstybėje išaugintus ar pagamintus produktus kitų šalių vartotojams ar perdirbėjams ir gauti užsienio valiutos, už kurią galima pirkti trūkstamų prekių⁸.

Didžiąją dalį šių galimybių tarpukario laikotarpiu, t. y. 1919 – 1940 m., turėjo ir Lietuva. Tačiau, Lietuvos būklė šiuo kartais itin permainingu laikotarpiu didele dalimi buvo įtakojama bendros krašto raidos tendencijos, jos tarptautinės politinės ir ekonominės padėties.

Lietuvos valstybės atkūrimo kelias buvo pakankamai ilgas, neaiškus ir itin varginantis. Ypatingai dėl to, kad keletą šimtmečių lietuviai, kaip tauta, buvo engiami ir nepripažįstami kitų valstybių. Susikūrus nepriklausomai Lietuvos valstybei, jai teko sunkus uždavinys – naujai suformuoti savo ūkio struktūrą ir svarbiausias jo plėtojimo kryptis, siekiant užtikrinti ekonominį savarankiškumą, geriau tenkinti nacionalinio ūkio bei gyventojų poreikius, plačiau įsijungti į pasaulinę rinką. Svarbų vaidmenį plėtojant Lietuvos ekonomiką suvaidino Klaipėdos miesto ir krašto atgavimas.

Tačiau neapsieita be Lietuvos ūkio plėtrai itin neigiamai atsiliepusių veiksnių. Pavyzdžiui, Lenkijos įvykdytas Vilniaus krašto atskyrimas nuo Lietuvos susilpnino ne tik respublikos pramonę, geležinkelio transportą, bet ir kitas ūkio šakas. Taip Lietuva prarado ne tik dalį savo krašto, bet ir eksporto sritis, į kurias vienokios ar kitokios prekės buvo eksportuojamos iš Vilniaus krašto.

1919 – 1940 m. Lietuvos pramonė buvo praktiškai sugriauta, o neseniai atsikūrusiai valstybei iš naujo sukurti visą sistemą buvo ganėtinai sudėtinga. Eksporto apimtys į kitas valstybes buvo ganėtinai nedidelės. Juk koks gali būti eksportas, jeigu patiems Lietuvos gyventojams trūko įvairios produkcijos, pramoninių ir kitų prekių.

⁸ http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/uzsienio_prekyba_ir_muitai/2412, prisijungimo laikas: 2010-10-02.

Tačiau Lietuvos užsienio prekyba dvidešimtajame amžiuje visgi pagyvėjo. Tam nemažą įtaką turėjo prasidėjęs geležinkelių tiesimas⁹. Tuo metu traukiniai buvo ne tik puiki susisiekimo priemonė, bet ir priemonė, kuria galima transportuoti didelius kiekius įvairių prekių ir produkcijos į įvairias valstybes, jeigu jas galima pasiekti geležinkelio bėgiais. Geležinkeliu plečiant prekių eksportą, dauguma jų buvo gabenamos į Rygą, Sant Peterburgą, Vokietiją ir kitas Vakarų Europos šalis.

Iš pradžių eksportas geležinkelio bėgiais buvo ganėtinai sudėtingas ir palyginus mažas. Juk Lietuva 1919 m. turėjo vos šešis iš vokiečių išsinuomotus garvežius, kuriais neturėjo galimybių eksportuoti daug produkcijos į užsienio rinkas. Vėliau situacija pamažu keitėsi, Lietuva išsinuomavo dar dvidešimt vieną garvežį. 1937 metų pabaigoje Lietuvos garvežių parką sudarė dvidešimt šeši keleiviniai, šimtas du prekiniai ir penkiolika manevrinių garvežių.

Prie nuolat didėjančio eksporto mastų prisidėjo dar ir tai, kad Lietuvoje praktiškai po pirmojo pasaulinio karo galiojo dideli muitai, kas reiškė, kad į Lietuvą užsienio eksportuotojams įvežti vienokias ar kitokias prekes buvo pakankamai sudėtinga, jie buvo apmokestinami ganėtinai nemažais mokesčiais, tuo tarpu iš Lietuvos išvežamoms, arba eksportuojamoms prekėms, muitų praktiškai nebuvo. Toks teisinis reglamentavimas dar labiau paskatino Lietuvos gamintojus savo produkciją eksportuoti į užsienio šalių rinkas.

Nors Lietuva, siekdama įgyti daugiau verslo partnerių ir atrasti naujas eksporto galimybes į užsienio valstybes, netaikė jokių muitų mokesčių iš Lietuvos eksportuojamoms prekėms, tačiau valstybė šioje vietoje pasiliko ir tam tikrą kontrolės funkciją – nustatė tam tikrus užsienio prekybos standartus, kurių turėjo laikytis kiekviena eksportą iš Lietuvos vykdanči įmonė ar bendrovė.

Tarp dviejų pasaulinių karų, Lietuva išties turėjo nemažai užsienio prekybos partnerių, su kuriais ne tik bendradarbiavo, bet į jų valstybes tiekė savo produkciją. Taip Lietuva vykdė vieną svarbiausių ir praktiškai pagrindinių Lietuvos uždavinių – visomis išgalėmis didinti eksportą, ieškoti naujų partnerių. Lietuva suprato, kad ji yra pakankamai jauna ir mažai patyrusi valstybė užsienio rinkose, tačiau ji turėjo itin rimtų ketinimų. Nors tokia maža valstybė kaip Lietuva nesiekė būti tarp daugiausiai eksportuojančių valstybių, tačiau visomis išgalėmis siekė kiek įmanoma daugiau priartėti prie jų.

Taigi, nors Lietuvos pramonė 1919 – 1940 m. praktiškai buvo sugriauta, tačiau Lietuva visomis išgalėmis siekė atgaivinti tarptautinę prekybą ir užmegzti tarptautinius prekybinius santykius.

⁹ 1922-1932 m. buvo nutiestos plačiojo geležinkelio linijos Kazlų-Rūda-Šeštokai (58 km), Kužiai-Telšiai (56 km), Telšiai-Kretinga (71 km). 1938 m. geležinkelio tinklo ilgis Lietuvoje sudarė apie 1320 km. Lietuvoje buvo taip pat plečiamas ir siaurojo geležinkelio (750-600 km) tinklas. Bendras siaurųjų geležinkelių tinklo ilgis sudarė 467 km.

2.2. Lietuvos užsienio prekybos raida buvusioje Sovietų Sąjungoje

Kai Lietuva buvo Sovietų sąjungos dalimi, visos užsienio prekybos operacijos buvo vykdomos per centrinės Sovietų sąjungos įstaigas. Tai reiškia, kad užsienio prekyba buvo itin apribota, nelanksti, Lietuva neturėjo jokios teisės savarankiškai nuspręsti į kokias valstybes ir kokiais kiekiais gali eksportuoti vienas ar kitas prekes ir panašiai. Viską už ją nusprendavo Sovietų sąjunga ir jos institucijos, kurios nurodymams Lietuva turėjo besąlygiškai paklusti.

Sovietų Sąjungos vykdoma politika lėmė, kad Lietuva iki pat nepriklausomybės atkūrimo savo užsienio prekybą buvo menkai išvysčiusi, neturėjo itin daug užsienio partnerių, dideliu eksportuojamų prekių skaičiumi taip pat negalėjo didžiulis. Ji tarsi plaukė pasroviui vykdydama Sovietų sąjungos įnorių, visiškai užmiršdama save ir savo piliečius.

Sovietų Sąjungos institucijos griežtai kontroliavo, kiek, kokia ir į kokias valstybes išvežama vienokia ar kitokia produkcija. Toks teisinis reguliavimas lėmė, kad jei atitinkama produkcija ir buvo išvežama, dažniausiai tai buvo pavieniai produktai, pavienės prekės. Tokia padėtis atspindėjo regioninę Sovietų Sąjungos ūkio specializacijos sistemą.

Lietuva, būdama Sovietų sąjungos dalimi, ne tik nevykdė jokios savarankiškos prekybos, bet ir tarptautinio bendradarbiavimo bei muitų politikos. Tik tapus savarankiška valstybe, pasidarė gyvybiškai būtina užmegzti ekonominius ryšius su kitomis pasaulio šalimis, stabilizuoti ūkio aprūpinimą materialiniais ištekliais bei apsaugoti gyventojus nuo būtiniausių prekių stygiaus¹⁰.

Praktiškai iki XX amžiaus septintojo dešimtmečio Lietuva savo gamintojų tiekiamos produkcijos ar prekių eksportavo labai mažai, didžiausią dalį eksportuojamų prekių sudarė maisto produktai. Pavyzdžiui, 1960 m. Lietuvos eksporto struktūroje mėsos ir pieno produktai sudarė 90,2%, kiti maisto produktai – 4,3%¹¹.

Vėliau, artėjant XX amžiaus aštuntajam dešimtmečiui, Lietuvos užsienio prekyba pamažu ėmė atsigausti. Buvo eksportuojama daugiau produkcijos, kurios paruošimui ir gamybai buvo reikalinga kvalifikuota darbo jėga.

Tačiau ir tuo laikotarpiu pasireiškė Sovietų sąjungos valdžia – dauguma prekių buvo eksportuojama pagal Sovietų sąjungos užsienio prekybos ministerijos pasirašytas sutartis. Tai reiškė tik viena, jeigu Sovietų sąjunga su viena ar kita valstybe neturėjo ryšių ar nebendradarbiavo, Lietuva į tokią valstybę savo produkcijos tiekti paprasčiausiai negalėjo.

¹⁰ Vilpišauskas R. Lietuvos užsienio prekybos politika ir jos raida: veiksmų analizė// Pinigų studijos.- 2000. Nr.3.

¹¹ http://www3.lrs.lt/docs3/kad4/W3_VIEWER.ViewDocp_int_tekst_id=14833&p_int_tv_id=1590&p_org=0.htm, prisijungimo laikas: 2010-11-03.

Didžioji dauguma Lietuvos gamintojų gaminamos produkcijos buvo vežama į Sovietų sąjungos rinkas, dėl to Lietuva iš užsienio prekybos negavo praktiškai jokios naudos. Suprantama, jeigu nevykdoma užsienio prekybos politika, tai jokių rezultatų negalima tikėtis.

Taigi, Lietuvos, buvusios Sovietų Sąjungos dalimi, užsienio prekyba buvo ne tik menkai išvystyta, bet ir praktiškai apribota. Atitinkamos prekės buvo eksportuojamos tik pagal griežtus Sovietų Sąjungos nurodymus.

2.3. Lietuvos užsienio prekybos reguliavimo instrumentai

Lietuvos užsienio prekyboje reguliavimo instrumentai gali būti tiek tarifiniai, tiek netarifiniai. Įvairius užsienio prekybos apribojimus nustato ne muitinė, bet įvairios viešojo administravimo institucijos, kaip antai, Lietuvos Respublikos Ūkio¹², Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos¹³ ir kitos ministerijos. Muitinė¹⁴ yra tik institucija, vykdanči įstatymų leidėjo jai pavestas funkcijas ir laikosi Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytų užsienio prekybos gairių.

Tam tikrų tarifinių užsienio prekybos reguliavimo instrumentų taikymas yra reglamentuotas Lietuvos pasirašytose laisvosios prekybos sutartyse, kurios iš dalies liberalizuoja tarptautinę prekybą. Pavyzdžiui, jeigu Lietuva importuoja vienas ar kitas prekes iš valstybių, su kuriomis yra sudarę laisvosios prekybos sutartis, atitinkamų prekių įvežimui iš tokių valstybių taikomi preferenciniai muitai, t.y. patys mažiausi muitai.

Kai kurioms importuojamų prekių grupėms gali būti taikomos tam tikros kvotos, tačiau to nereikėtų prilyginti prekių importo kiekybiniam apribojimui. Tai yra tik sprendimas taikyti sumažintą arba nulinį importo tarifą. Dar viena užsienio prekybos ribojimo priemone gali būti antidempingo arba kompensaciniai muitai. Tarifinėmis užsienio prekybos ribojimo priemonėmis gali būti laikomi ir kaikurie netiesioginiai vidaus mokesčiai.

Dar vienas ne mažiau svarbus užsienio prekybos reguliavimo instrumentas yra muitų tarifas, kuris yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos Muitų tarifų įstatyme¹⁵.

Prekių klasifikavimas taip pat priskiriamas prie užsienio prekybos reguliavimo priemonių. Svarbiausia prekes tinkamai suklasifikuoti, jas įvertinti apskaičiuojant muitų mokesčius. Praktiškai visos importuojamos ar eksportuojamos prekės klasifikuojamos pagal Kombinuotąją prekių

¹² Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija, www.ukmin.lt, prisijungimo laikas: 2010-10-10.

¹³ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerija, www.am.lt, prisijungimo laikas: 2010-10-03.

¹⁴ Lietuvos muitinė, www.cust.lt, prisijungimo laikas: 2010-09-29.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Muitų tarifų įstatymas,

<http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1?Id=27497&Mt=2001&Mn=6&Dn=22>, prisijungimo laikas: 2010-11-10.

nomenklatūrą¹⁶, t. y. pagrindinę Lietuvos muitų tarifų dalį. Lietuvai tapus ES nare, prekės ir toliau klasifikuojamos remiantis ta pačia nomenklatūra, tik nėra taikomas devintasis nacionalinis kodo skaitmuo.

Vienas svarbiausių Lietuvos pasirošimų Europos Sąjungos narystei – Lietuvos pasirengimas taikyti Europos Sąjungos tarifinio reguliavimo priemones. Šiam tikslui Europos Sąjunga yra sukūrusi taip vadinamą TARIC sistemą, kuri leidžia centralizuotai užsienio prekybą reglamentuojančių ES teisės aktų taikymo instrumentą, administruojamą Europos Komisijos TAXUD generaliniame direktorate ir užtikrinantį vienodą teisės aktų taikymą visose šalyse narėse¹⁷.

Prekių kilmė taip pat yra vienas iš užsienio prekybos ribojimo priemonių. Tačiau kyla klausimas, o kaip gi prekių kilmė gali apriboti užsienio prekybą. Visoms prekėms, tiek importuojamoms, tiek eksportuojamoms, taikomi vienoki ar kitokie muitai, kuriuos įstatymų leidėjas yra įtvirtinęs Muitinės kodekse¹⁸. Tačiau prieš taikant tam tikrus įstatymų leidėjo numatytus muitus, būtina nustatyti prekės kilmę, atsižvelgiant į kurią taikomi skirtingi muitai vienokioms ar kitokioms prekėms.

Prie užsienio prekybos ribojimo priemonių taip pat priskiriamas ir muitinis įvertinimas. Toks vertinimas yra nustatytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime, kuriame įstatymų leidėjas yra numatęs, jog svarbiausias muitinio įvertinimo metodas yra sandorio kaina, arba suma, sumokėta už prekes, parduotas eksportui į Lietuvos muitų teritoriją, įskaitant transporto bei draudimo išlaidas. Lietuvos muitinė, atsižvelgiant į itin dažnas vagystes, taiko sugriežtintą muitinį vertinimą ir visomis įmanomomis priemonėmis stengiasi atskleisti įvairius sukčiavimo atvejus.

Tačiau tarifinis užsienio prekybos reguliavimas, kad ir koks efektyvus jis būtų, nėra vienintelė užsienio prekybos reguliavimo priemonė. Įstatymų leidėjas dažnai į pagalbą pasitelkia ir netarifinius užsienio prekybos reguliavimo metodus. Nors pastaruoju metu ir pastebima tarifinių metodų mažėjimo tendencija, t. y. daugelis valstybių vykdydamos liberalią užsienio prekybos politiką atsisako tam tikrų tarifinių užsienio prekybos priemonių, tačiau netarifinės užsienio prekybos priemonės visgi nepraranda savo populiarumo, jų neskubama taip greitai atsisakyti.

Prie netarifinių užsienio prekybos priemonių priskiriamos įvairios priemonės, kurios draudžia arba iš dalies apriboja vienokių ar kitokių prekių importą ar eksportą. Draudimas importuoti ar eksportuoti prekes reiškia absoliutų tokių prekių įvežimą ar išvežimą iš šalies. Šiuo atveju nėra jokių išlygų. Įstatymų leidėjas nacionaliniuose norminiuose teisės aktuose imperatyviai numato atvejus, kuomet griežtai draudžiama atitinkamas prekes eksportuoti ar gabenti kitokiu būdu. Tuo tarpu

¹⁶ Kombinuotoji nomenklatūra - Muitinės deklaracijoje bus nurodomas dešimties ženklų prekės kodas, kurį sudarys aštuoni Kombinuotosios nomenklatūros kodo skaitmenys ir du TARIC nomenklatūros skaitmenys.

¹⁷ www.verslobanga.lt/lt/leidinys.../3f1d0e53b9c60, prisijungimo laikas: 2010-10-10.

¹⁸ Lietuvos Respublikos Muitinės kodeksas,

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=169950, prisijungimo laikas: 2010-10-22.

apribojimas, priešingai nei draudimas, suteikia teisę eksportuoti ar importuoti tam tikras prekes, tačiau su išlygomis. Tai reiškia, kad jeigu yra išlaikomos priskirtos sąlygos, pateikiami reikiami norminiuose teisės aktuose numatyti dokumentai, įstatymų leidėjas suteikia teisę importuoti ar eksportuoti prekes. Dažniausiai įvairūs draudimai ir apribojimai, kuriuos įstatymų leidėjas yra numatęs norminiuose teisės aktuose, apima įvairias užsienio prekybos priežiūros priemonės bei kiekybinius apribojimus.

Netarifiniai apribojimai vykdomi administraciniais, finansiniais, kreditiniais ir kitais metodais. Pasaulinėje praktikoje šiuo metu naudojama virš 800 šių apribojimų formų. Jų pagrindinės formos – apribojimai, susiję su valstybiniu užsienio prekybos reguliavimu (eksporto subsidijos, valstybiniai užsakymai, valstybinių įmonių prekybos operacijos); muitiniai ir administraciniai formalumai, tarp jų tokie kaip muitų dydžio įvertinimo metodai, muitų tarifų klasifikatoriai; standartai, tarp kurių yra prekių įpakavimo ir markiravimo reikalavimai; specifiniai prekybos barjerai (importo kvotavimas ir licenzijų įvedimas, maksimalios kainos nustatymas); bei importo rinkliavos (importo depozitai, kredito apribojimas). Netarifiniai apribojimai paskutiniu metu labai paplito ir, užsienio specialistų nuomone, jie tapo pagrindiniu pavojumi pasaulinei prekybos sistemai. Įvertinta, kad netarifinių barjerų skaičius padidėja apie keturis kartus per 15 metų¹⁹.

1 Lentelė. Netarifiniai apribojimai išsivysčiusiose šalyse

	Kiekybiniai apribojimai	Techniniai barjerai	Valstybinė monopolija	Pasienio režimas	Vidiniai mokesčiai ir rinkliavos	Subsidijos	Iš viso
Visose šalyse	527	480	213	156	390	179	1945
JAV	110	124	34	3	18	10	299
Japonija	80	33	27	6	29	45	220
Vokietija	16	31	6	13	16	8	90
Jungtinė Karalystė	24	36	10	3	12	17	102
Prancūzija	26	33	25	16	26	17	143
Italija	28	23	8	13	45	12	134

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija

Kyla klausimas, o kam gi taikomos netarifinės užsienio prekybos priemonės? Juk tarifinės užsienio prekybos priemonės iš tikrųjų riboja užsienio prekybą, tačiau kaip pasireiškia šių priemonių veikla? Dažniausiai netarifinės priemonės yra taikomos siekiant apsaugoti nacionalinius prekių gamintojus, taip pat užtikrinti svarbiausias šalies piliečių teises ir teisėtus interesus. Pastaruoju metu netarifinės užsienio prekybos reguliavimo priemonės yra vienas iš populiariausių ir dažniausiai taikomų užsienio prekybos reguliavimo būdų.

¹⁹ Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija, www.ukmin.lt/files/Uzsienio_prekyba/netarifines.doc, prisijungimo laikas: 2010-11-21.

Netarifiniai apribojimai tarptautinėje prekyboje paplitę dėl įvairių priežasčių. Visų pirma, dauguma iš netarifinių barjerų nereguliuojami tarptautinėmis sutartimis, todėl atskirų šalių vyriausybės juos gali įvesti savo iniciatyva. Antra, netarifiniai barjerai iš karto nepadidina prekės kainos, o maito tarifo įvedimas automatiškai didina prekės kainą maito tarifo dydžiu²⁰.

Lietuvos Respublikoje nenustatyta bendra netarifinių priemonių nustatymo ir administravimo tvarka, todėl prekių importui taikomi netarifiniai barjerai nėra griežtai suskirstyti į tam tikras grupes. Tačiau, reikia pažymėti, kad sąlygiškai netarifinės rinkos apsaugos priemonės gali būti suskirstytos pagal tai, kokios kontrolės rūšys taikomos importuojamoms prekėms, pagal tai, kokiomis priemonėmis jos užtikrinamos, ir pagal tai, kokios kontrolės institucijos jas vykdo²¹.

Lietuvos įstatymų leidėjas įvairius netarifinius užsienio prekybos reguliavimo būdus yra numatęs tam, kad galėtų apsaugoti visos visuomenės interesus, gyventojų sveikatą ir gyvybę, taip pat aplinką bei visuomenės moralę. Tačiau kiekvienu atveju įstatymų leidėjas ribodamas užsienio prekybą vienokiomis ar kitokiomis netarifinėmis priemonėmis, turi įvertinti tokio ribojimo sukeltus neigiamus padarinius prekiautojams ir vartotojams.

Tarifiniai ir netarifiniai apribojimai Lietuvos užsienio prekybai turi būti šalinami, nes laisva prekyba yra naudinga visiems šalies gyventojams ir skatina gerovės augimą. Prekyboje su ES reikia siekti susiderėti dėl abipusio tarifinių kliūčių pašalinimo prekybai žemės ūkio produktais, prekybos apsaugos priemonių, pvz., ES keliamų antidempingo bylų, galimybės panaikinimo, sukurti teisingas sertifikavimo infrastruktūrai Lietuvoje, kurios funkcionavimas pašalintų šiuo metu ES nepripažįstamų produktų kokybės standartų sukurtus netarifinius barjerus²².

Pastaruoju metu pastebima tarifinių ir netarifinių užsienio prekybos reguliavimo metodų kaita. Vis labiau liberalizuojant užsienio prekybą, mažėja tarifinių barjerų apimtys, tačiau neatsisakoma netarifinių reguliavimo priemonių.

Taigi, įstatymų leidėjas įvairiuose norminiuose teisės aktuose numatydamas tam tikras užsienio prekybos kontrolės priemones, užtikrina Lietuvos rinkos saugumą.

²⁰ Prekybos režimų pokičių Lietuvai tapus ES nare įtakos vertinimas,

http://www.ukmin.lt/files/Uzsienio_prekyba/netarifines.doc, prisijungimo laikas: 2010-11-16.

²¹ Lietuvos muitinė, <http://www.cust.lt/lt/rubric?rubricID=521>, prisijungimo laikas: 2010-11-02.

²² Lietuvos laisvosios rinkos institutas, <http://www.lrinka.lt/Pranesim/Prekyba.phtml>, prisijungimo laikas: 2010-10-22.

2.4. Užsienio prekybos reguliavimo instrumentai Europos Sąjungoje

2004 m. gegužės 1 d. Lietuva įsijungė į Europos Sąjungos valstybių narių gretas, tuo pačiu įstojo į bendrąją užsienio prekybos politikos erdvę, tai reiškė tik viena – prisiimti visus Europos Sąjungos sutartinius santykius su trečiosiomis šalimis bei tarptautinėmis organizacijomis, taip pat ES taikomus prekybos ribojimo instrumentus trečiosioms valstybėms. Pasikeitę prekybos režimai reiškia, kad Lietuva negali savo nuožiūra vienoms ar kitoms valstybėms taikyti didesnių ar mažesnių muitų tarifų. Lietuva yra Europos Sąjungos valstybė narė, tai reiškia, kad ji turi taikyti tik tokius muitų režimus, kokius taiko Europos Sąjunga.

Siekis įgyvendinti bendrąją muitų ir kitų prekybos priemonių politiką buvo įtvirtintas Romos sutarties 3 straipsnyje, o prekybos politikos principai ir jos vykdymo taisyklės išdėstytos 131 – 134 straipsniuose. Bendrosios prekybos politikos tikslai nurodyti 131 straipsnyje, numatančiame, kad tarpusavyje įkurdamos muitų sąjunga, valstybės narės siekia bendram labui prisidėti prie darnaus pasaulio prekybos plėtojimo, nuoseklaus tarptautinės prekybos apribojimų naikinimo ir muitų kliūčių mažinimo²³.

Šioje vietoje įstatymų leidėjas į pagalbą pasitelkia įvairias užsienio prekybos ribojimo priemones, kaip antai, antidempingo, kompensacines bei protekcines priemones. Kiekvienu konkrečiu atveju Europos Sąjungos įstatymų leidėjas sprendžia kokias užsienio prekybos apsaugos priemones pasirinkti. Pavyzdžiui, antidempingo priemonės taikomos tais atvejais, kuomet asmuo, eksportuojantis vienokias ar kitokias prekes iš trečiosios šalies, naudoja kainodaros politiką, kurios netoleruoja Europos Sąjunga ir taip sukeliama žala Europos Sąjungos pramonei. Kompensacinės priemonės dažniausiai taikomos tais atvejais, kuomet trečiosios šalies vyriausybė teikia eksportuotojui vienokias ar kitokias subsidijas, kurios iškraipo rinkos kainas ir sukelia žalą Europos Sąjungos pramonei. Tuo tarpu protekcionistinės priemonės taikomos tik išskirtiniais atvejais, kai ES pramonė dėl padidėjusio tam tikrų prekių importo patiria žalos.

Pastebėtina, kad ES teisė draudžia ne tik kiekybinius apribojimus, bet ir lygiavertes kiekybiniam apribojimams poveikio priemones. Europos Komisija ir Teismas išimtinai plačiai interpretuoja tokio pobūdžio priemones ir laiko, jog tai yra bet kokios ES valstybės narės nustatytos prekybos taisyklės, kurios tiesiogiai arba netiesiogiai, potencialiai arba faktiškai gali apriboti ar kliudyti prekių prekybai bendrojoje rinkoje. Dėl tokių priemonių taikymo nemažai ES valstybių nacionalinių teisės aktų buvo laikomi prieštaraujančiais Bendrijos teisei. Pavyzdžiui, Belgijos norminiai aktai, reikalavę gauti licenciją (sertifikatą) importuojamoms prekėms, kurių kilmės vieta

²³ Vilpišauskas R., ES siekis mažinti tarptautinės prekybos apribojimus. Euroverslo naujienos, Nr. 26, 2003.

kuri nors iš ES valstybių, buvo laikomi prieštaraujančiais laisvam prekių judėjimui. Didžiosios Britanijos teisės aktų reikalavimas parduodamas prekes, pagamintas ne Anglijoje, žymėti nurodant gamybos šalį pripažintas neteisėtu, t. y. laikomas lygiaverte kiekybiniam apribojimams poveikio priemone. Airijos nustatytos taisyklės, kuriomis remiantis taurių metalų importuotojai privalėdavo garantuoti, kad jų gaminiai bus papildomai žymimi nepriklausomo eksperto prabomis, taip pat buvo pripažintos neatitinkančiomis laisvo prekių judėjimo sąlygų. Liuksemburgo teismas nurodė, kad tokiais atvejais iš esmės padidėdavo parduodamos prekės savikaina, nes pardavėjams papildomai reikėję rūpintis jų žymėjimu, o tai riboja laisvą prekybą²⁴.

Europos sąjungos vykdomas importo režimas didžiąja dalimi priklauso ir nuo prekių kategorijos bei prekybos partnerių. Taip vadinamoms jautrioms prekėms, t. y. prekėms, gaminamoms ES narėse, ypač tose šakose, kuriose gamintojai yra gerai organizuoti arba kuriose dirba nemažai žmonių, Europos Sąjungoje yra taikomi muitai, kurie yra pastebimai didesni už vidutinius apribojimus.

Kaimyninėms valstybėms Europos Sąjunga taiko mažesnius apribojimus. Tokia politika yra dažniausiai sąlygota gerais tarpusavio santykiais su kaimyninėmis valstybėmis bei bendra istorija ir patirtimi. Kai kas tokią skirtingų ES taikomų prekybos režimų sistemą vadina "preferencijų piramide", kurios viršuje yra palankiausia prekybos statusą turinčios šalys – Europos ekonominės erdvės narės, su kuriomis ES ne tik prekiauja pramonės gaminiais be importo muitų, bet ir yra suderinusi įvairius produktų standartus.

Taigi, Europos Sąjunga taikomais prekybos apribojimais siekia darnaus pasaulio prekybos plėtojimo.

²⁴ http://www.tp.cargo.lt/content.php?art_id=817, prisijungimo laikas: 2010-11-02.

3. LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBOS POLITIKA NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE

3.1. Lietuvos užsienio prekybos raida atkūrus Lietuvos nepriklausomybę

Lietuvos užsienio prekybos raidai didelę įtaką turėjo jos ypatinga geografinė padėtis tarp Rytų ir Vakarų rinkų, įvairūs politiniai, socialiniai ir ekonominiai pokyčiai atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę.

Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, vienu pagrindinių užsienio prekybos politikos elementų tapo Lietuvos integracija į tarptautinę prekybos sistemą, laisvosios prekybos sutarčių plėtra, pasvertas prekybos liberalizavimas.

Kadangi iki nepriklausomybės paskelbimo Lietuvos užsienio prekybos politiką griežtai kontroliavo Sovietų Sąjunga, todėl atkūrus Lietuvos nepriklausomybę buvo būtina iš naujo kurti visą prekybos politiką, sukurti tam reikalingas naujas institucijas, liberalizuoti kainas ir pereiti į rinkos ekonomiką. Lietuvos užsienio prekybos politika buvo liberalizuojama įgyvendinant tiek vienašales, tiek ir sutartines priemones²⁵.

Pastebėtina, kad Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe įvyko tam tikras persilaužimas Lietuvos eksporto rinkoje. Atkūrus nepriklausomybę, Lietuvos ekonomika buvo iš esmės transformuota ir palengva perorientuota iš Rytų rinkų į Vakarų. Vienas pirmųjų Lietuvos užsienio prekybos krypčių pasikeitimo etapų prasidėjo 1992 m. gegužės 11 d., kai buvo pasirašyta Prekybos ir bendradarbiavimo sutartis²⁶, kuri tapo tarsi atskaitos tašku Europos Sąjungos link. Lietuvos ir Europos Sąjungos tarpusavio prekybos skatinimas, be paramos šalies transformacijos procesams, tapo viena iš svarbiausių tarpusavio santykių krypčių nuo pat diplomatinė santykių užmezgimo pradžios. Suaktyvėjusi užsienio prekyba turėjo didelę įtaką visai atsigaunančiai šalies ekonomikai, jos stabilumui, ūkio restruktūrizavimui bei konkurencingumui kitų pasaulio rinkų atžvilgiu.

Akivaizdžiai padidėję eksportuojamų prekių kiekiai neginčijamai rodė pagerėjusią ne tik šalies ekonominę padėtį, bet ir atsigaunantį eksportą, gyvėjančią šalies užsienio prekybą.

Tačiau nors Lietuva ir atsiskyrė nuo Sovietų Sąjungos, skelbė savo nepriklausomybę, tačiau pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės metais visgi didžiausia eksportuojamų prekių dalis buvo į tas pačias Sovietinės Sąjungos rinkas, t. y. į NVS šalis. Pavyzdžiui, Lietuvos eksportas į NVS šalis 1991 m. sudarė net 95 proc.

²⁵ Koscelkovskis E., Makutėnas V. Tarptautinės prekybos teorijų lyginamoji apžvalga.

²⁶ Prekybos ir bendradarbiavimo sutartis, ec.europa.eu/lietuva/abc.../kelias_i_lt.htm, prisijungimo laikas: 2010-09-22.

Vėliau, palaipsniui eksporto rinka savo kryptis pradėjo keisti, eksportuojamų prekių į NVS šalis skaičius ėmė mažėti. Prie tokio eksporto kryptių pasikeitimo nemaža dalimi prisidėjo ir atsiradusios naujos eksporto rinkos, juk Lietuva tapo laisva ir nepriklausoma, niekas jai nenurodė, kiek ir kokių prekių gali eksportuoti į vieną ar kitą valstybę, o į kurią valstybę eksportas yra visiškai uždraustas.

Mažėjančias eksportuojamų prekių apimtis į NVS šalis rodo užfiksuoti eksporto skaičiai, kaip antai, 1992 m. eksportas į NVS šalis sudarė tik 71 proc. bendro Lietuvos eksporto, 1993 m. – 57 proc., pirmąjį 1994 m. pusmetį – 51 proc., o pirmąjį 1995 m. pusmetį jis jau sudarė tik 39,5 proc.²⁷. Tas eksporto rinkos dalis, kurias buvo užėmusios NVS valstybės pamažu ėmė užkariauti kitos, daug pelningesnės Vakarų rinkos. Toks eksporto kryptių pasikeitimas tarsi parodė, kad Lietuva jau buvo pavargusi nuo nuolatinio Sovietų Sąjungos reguliavimo ir siekdama kuo greičiau išsilaisvinti iš pastarosios pančių savo eksportą kreipė į priešingą, nei Sovietų Sąjunga, pusę. Lietuva siekė išnaudoti visas galimybes savo gamintojų produkciją laisvai eksportuoti į užsienio valstybes, be jokių suvaržymų ar niekuo nepagrįstų apribojimų. Nepriklausomybės atgavimas reiškė ne tik tam tikrą savarankiškumą, bet ir laisvę elgtis savo nuožiūra, priimti sau naudingus ir pelningus sprendimus.

Tačiau tuo metu, kai Lietuva buvo Sovietų Sąjungos šešėlyje, visą Lietuvos užsienio prekybos politiką vykdė įvairios valstybinės institucijos, kurios užsienio prekybą kontroliavo įvairiausiomis kvotomis ir licenzijomis. Dėl šios priežasties, Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe, buvo gyvybiškai svarbu iš naujo sukurti visiškai naują, nepriklausomą ir niekieno neįtakojamą užsienio prekybos politiką. Kadangi centrinis planavimas pats savaime buvo pagrindinis netarifinis prekybą slopinantis barjeras, tai jo panaikinimas buvo didelis žingsnis atviros ekonomikos link²⁸.

Vienas esminių Lietuvos eksporto raidos momentų buvo 1993 m., kuomet įstatymų leidėjas priėmė sprendimą atsisakyti iš dalies netarifinio administracinio eksporto reguliavimo ir pereiti prie tarifinio. Pirmasis Lietuvos Respublikos Muitų tarifų įstatymas²⁹ Seime buvo priimtas 1993 m. balandžio 27 dieną, o tarifinis importo ir eksporto reguliavimas pradėtas nuo 1993 m. liepos 15 dienos. Tuo metu galiojęs Lietuvos Respublikos Muitų tarifų įstatymas reguliavo muitų tarifus įvežamoms į šalies teritoriją ir išvežamoms iš jos prekėms bei kitoms vertybėms. Taip pat reguliavo nustatymo, sudarymo ir taikymo tvarką, nurodė galimas muitų rūšis, atleidimo nuo muitų ir mokesčių mokėjimo sąlygas, konkrečias muitų mokesčių normas, rūšis, galimas lengvatas ir apribojimus.

²⁷ Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą strategija: Tarptautinės konferencijos medžiaga. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 126.

²⁸ Kaminski B. The EU Factor in Trade Policies of Central European Countries. Washington, D. C.: The World Bank, draft paper, November 1999.

²⁹ Neteko galios Lietuvos Respublikos 2004 m. balandžio 20 d. įstatymu Nr. IX-2146 (nuo 2004 m. gegužės 1 d.) (Žin., 2004, Nr. 63-2248).

Įstatymų leidėjas tokiu teisiniu reglamentavimu įvedė tam tikrus apribojimus eksportuojamoms ir importuojamoms prekėms. Tačiau šio norminio teisės akto priėmimu nesibaigė eksporto teisinis reguliavimas.

Štai, 1993 m. birželio mėn. 16 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, siekdama kaip įmanoma reguliuoti ekonominėmis priemonėmis Lietuvos užsienio prekybą, priėmė nutarimą „Dėl prekių eksporto ir importo reguliavimo Lietuvos Respublikoje tvarkos“³⁰, kuriame patvirtino muitų už importuojamas ir eksportuojamas prekes sąrašą ir prekių, laikinai draudžiamų išvežti iš šalies teritorijos, sąrašą. Be to, šiame nutarime buvo nurodyta maito mokesčio mokėjimo tvarka, tranzito per Lietuvos Respublikos teritoriją tvarka ir trukmė, užstatų dydis, garantijų pateikimo tvarka, kultūros vertybių įvežimo-išvežimo sąlygos bei kitos taisyklės. Šis teisės aktas tarsi konkretizavo aukščiau nurodytą Lietuvos Respublikos Muitų tarifų įstatymą ir jo normas.

Įstatymų leidėjas norminiuose teisės aktuose buvo numatęs nustatyti beveik vienodus ir santykinai nedidelius muitus importo srityje. Kaip to išdava, buvo priimtas sprendimas panaikinti specifinius 10 procentų dydžio maito mokesčius tvirta valiuta už importą ir statistines prekybos rinkliavas, kurios buvo nustatytos informacijai apie prekybos srautus registruoti. Kartu palengva buvo šalinami mokėjimų apribojimai. Daugelio netarifinių prekybos barjerų pašalinimas ir santykinai nedideli importo muitai prisidėjo prie spartaus užsienio prekybos apimties didėjimo³¹.

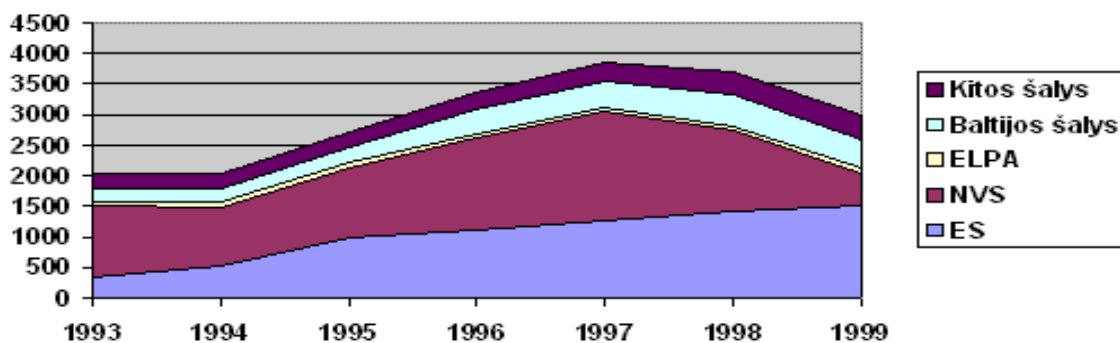
Tiek Lietuvos nepriklausomybės, tiek naujos teisinės bazės ir teisinio reguliavimo dėka Lietuvos eksportas bei importas atsigavo ganėtinai greitai. Toks pagyvėjimas buvo tarsi tiesioginis kliūčių šalinimo rezultatas mainams su kitomis. Pavyzdžiui, 1997 m. Lietuvos eksportas daugiau kaip 40 procentų buvo didesnis už šalies BVP, o importas sudarė apie 59 procentus BVP. Nors 1999 m. eksportas ir importas atitinkamai sumažėjo iki 28 ir 45 procentų Lietuvos BVP, tačiau ši tendencija buvo laikina dėl sumažėjusio eksporto į NVS (1 paveikslas).

30

1993 m. birželio mėn. 16 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl prekių eksporto ir importo reguliavimo Lietuvos Respublikoje tvarkos“

³¹ Vilpšauskas R. Lietuvos užsienio prekybos raida ir jos raida: veiksmų analizė//

<http://www.lrinka.lt/Straipsn/Studija.phtml>; prisijungimo laikas: 2010-11-03.

Šaltinis: Lietuvos laisvosios rinkos institutas

1 paveikslas. Lietuvos eksportas 1993 – 1999 m.

Nors NVS reikšmė Lietuvos eksportui ir sumažėjo, NVS, ypač Rusija, ir toliau išliko svarbia valstybe, į kurią galima importuoti savo produkciją. Tai patvirtina, kad 1999 m. importas iš jos sudarė beveik 20 procentų bendro Lietuvos importo³².

Lietuvai nepriklausomybės atkūrimas buvo puiki galimybė sudaryti įvairias laisvos prekybos sutartis, kurios atvertų vartus į naujas eksporto rinkas jaunai ir mažai kam žinomai valstybei. Pavyzdžiui, vien per dešimt nepriklausomybės metų Lietuva tokių sutarčių buvo pasirašiusi beveik su 30 valstybių³³.

Lietuvos Nepriklausomybė įnešė „naujų vėjų“ ir į Lietuvos eksporto rinką, Lietuvos eksportas palengva pradėjo vežti savo produkciją į Vakarų šalis, nors iki Lietuvos Nepriklausomybės, visas eksportas vyko Rytų rinkose.

Nors iki 1995 m. buvo pastebimas užsienio prekybos rodiklių blogėjimas dėl apskritai neprognozuojamos situacijos Rytų ekonominėje erdvėje, tačiau vėliau užsienio prekyba pasižymėjo ganėtinai prieštaringsiomis tendencijomis. Pavyzdžiui, tarp 1995 m. ir 1997 m. pastebimas itin spartus užsienio prekybos augimas, tai rodo eksporto padidėjimas 1,9 karto³⁴.

³² Vilpišauskas R., Lietuvos užsienio prekybos raida ir jos veiksmų analizė,

http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2000_3/vilpisauskas.pdf, prisijungimo laikas: 2010-10-18.

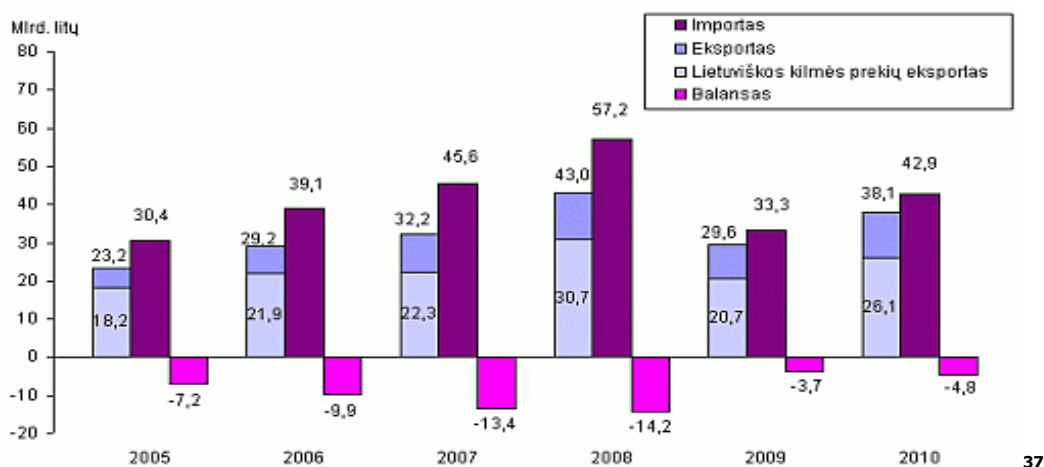
³³ Ginevičius R., Rakauskienė O., Patalavičius R., Tvaronavičienė M., Kalašinskaitė K., Lisauskaitė V. Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje, p. 363. Rakauskainė O., Patalavičius R., Lietuvos užsienio prekybos politika. Klaipėda, 2005, p. 137.

³⁴ Jakutis A., Lekaitis R., Samulevičius J. Lietuvos eksporto plėtros veiksmų tyrimai.

3.2. Lietuvos užsienio prekybos politika 1991 – 2004 metais

Lietuva yra ganėtinai maža valstybė, todėl jai būdingas santykinai didelis ekonomikos atvirumo laipsnis. Užsienio prekybos skatinimas yra ypatingai svarbus eksporto plėtrai, kuri turi būti įgyvendinama prekybos liberalizavimo priemonėmis bei eksporto skatinimo programomis³⁵.

Kartu su nepriklausomybe Lietuva atgavo galimybę pasirinkti rinkas, į kurias nori eksportuoti savo produkciją. Viena tokių buvo JAV rinka. Iki nepriklausomybės atkūrimo eksportas į šią valstybę buvo ganėtinai apribotas. Tuo tarpu Lietuvai tapus laisva ir nepriklausoma, situacija ėmė keistis. Eksportas į JAV didėjo. Pavyzdžiui, jeigu 1993 m. šios rinkos dalis sudarė tik 0,3 procento viso eksporto, tai 2000 m. – jau 4,9 procento (6,4% lietuviškos kilmės prekių be mineralinių produktų eksporto). Tačiau laikui bėgant, sulėtėjus JAV ūkio plėtrai ir smunkant dolerio kursui, šio regiono svarba šiek tiek sumažėjo. Tarp konkrečių šalių 2002 m. daugiausiai prekių iš Lietuvos įsivežė Didžioji Britanija (13,4%), Rusija (12,2%), Vokietija (10,4%), Latvija (9,6%), Danija (5,1%) ir Švedija (4,2%)³⁶.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas

2 Paveikslas. Eksportas ir importas 2005 – 2010 m. sausio–rugsėjo mėn.

Lietuvos užsienio prekybos balanso deficitai, sparčiai didėję iki 1998 metų, pamažu nustojo didėti ir stabilizavosi ties 14 – 15% riba. Tokius pasikeitimus patvirtina ir po kelerių intensyvaus augimo metų einamosios sąskaitos deficito mažėjimas. Pavyzdžiui, jeigu jis 1998 metais siekė beveik

³⁵ Baršauskas P., Smulkaus ir vidutinio verslo politika Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. Kaunas: Technologija, 2002, p. 132.

³⁶ www.lb.lt/lt/naujienos/statistika/TUI2010lketv.pdf, prisijungimo laikas: 2010-11-01.

³⁷ <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=8083&PHPSESSID=12404255981fd43033592111ed862a93>, prisijungimo laikas: 2010-11-10.

12%, tai 2001 metais šis rodiklis buvo beveik tris kartus mažesnis, o 2003 m. sudarė 5,8% BVP ir yra priimtinas pagal Maastrichto kriterijų ribas, tačiau 2004 m. padidėjo iki 9,9% BVP.³⁸

2 lentelė. Užsienio prekybos balansas

	Eksportas		Importas		Balansas	
	mln. Lt	mln. USD	mln. Lt	mln. USD	mln. Lt	mln. USD
1995	8156,9	2039,8	12052,5	3013,1	-3895,6	-973,3
1996	10621,6	2656,6	15531,5	3882,6	-4909,9	-1226,0
1997	12801,1	3202,3	20098,1	5023,7	-7297,0	-1821,4
1998	12940,6	3235,3	21455,9	5364,2	-8515,3	-2128,9
1999	11014,7	2753,7	18507,7	4627,0	-7493,0	-1873,3
2000	14193,2	3548,3	20876,9	5219,3	-6683,7	-1671,0
2001	17117,2	4279,3	24241,3	6060,5	-7124,1	-1781,2
2002	19117,4	5157,8	27478,8	7415,3	-8361,4	-2257,5
2003	21262,6	6876,9	29438,0	9535,1	-8175,4	-2658,2

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas

Nuo 1993 m. iki 1998 m. eksporto struktūra gerokai pasikeitė, didelės dalies prekių srautas pakeitė kryptį iš Rytų į Vakarus. Šis procesas prasidėjo jau gerokai anksčiau, bet vyko netendencingai. Lietuvos eksporto į Europos Sąjungą dalis, sparčiai augusi 1993 – 1995 m., 1996 ir 1997 m. šiek tiek netikėtai sumažėjo. Po Rusijos krizės, 1999 m. net 2,4 karto smukus prekių išvežimui į NVS, minėtas rodiklis, kaip ir reikėjo tikėtis, pašoko nuo 38 procentų iki 50,1 procento, bet eksporto į ES vertinė išraiška padidėjo tik 6,8 procento – tai gerokai mažiau negu bet kuriuo kitu 1994 – 2001 m. laikotarpiu. Tačiau ir atsigavus NVS regionui, nuo 1999 m. eksporto į ES dalis svyruoja apie 50% viso eksporto.

Lietuvos tikslas visgi buvo pasiektas, ji ne tik atkūrė nepriklausomybę, bet ir atvėrė sau vartus į didžiųjų Europos bei pasaulio valstybių užkariautas eksporto rinkas. Nors ir netapo viena didžiausių investuotojų, tačiau akivaizdžiai viršijo tą eksporto lygį, kurį Lietuva buvo pasiekusi būdama Sovietų sąjungos dalimi.

³⁸ Ginevičius R, Rakauskienė O., Patalavičius R., Tvaronavičienė M., Kalašinskaitė K., Lisauskaitė V. Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje, p. 363. Rakauskainė O., Patalavičius R., Lietuvos užsienio prekybos politika. Klaipėda, 2005, p. 96.

3.3. Lietuvos užsienio prekyba 1998 m. Rusijos krizės metais

Sugriuvus Sovietų Sąjungai, Lietuvos eksportuotojai ir gamintojai prarado didelę dalį užsakymų Rytuose, laikinai sumažėjo gamybos ir eksporto apimtys į Rytų rinkas. Tačiau ūkio nuosmukio laikotarpis buvo neilgas. Jau 1995 m. prekių eksportas buvo 34, o importas – 53 procentais didesnis nei prieš metus. Tai reiškė tik viena, Lietuva išsivadavusi iš Sovietų Sąjungos gniaužtų tapo savarankiškesnė, galėjo laisviau priimti vienokius ar kitokius sprendimus. Lietuvos ekonomika pamažu pradėjo augti, atrodė viskas stoja į savo vėžes.

Lietuva, išsivadavusi iš Sovietų Sąjungos režimo ir jos primestos valios, stengėsi užmegzti kuo daugiau įvairių ryšių su Vakarų rinkomis, į jas eksportuoti daugiau savo pagamintos produkcijos, tačiau didžioji eksportuojamų prekių dalis vis dar teko Rytų, daugiausiai NVS valstybių rinkoms. Štai, pavyzdžiui, 1997 m. Nepriklausomų Valstybių Sandraugos (NVS) šalims tenkanti eksporto dalis netgi padidėjo Europos Sąjungos (ES) šalių sąskaita. Atrodė, kad be šių dviejų regionų ir Baltijos šalių, kitos užsienio rinkos Lietuvos eksportuotojų nedomino – joms teko tik apie 10 procentų viso prekių eksporto³⁹.

Lietuva vis skynė kelius į įvairias Vakarų rinkas ir jau 1998 m. prekiaavo su 164 pasaulio šalimis, jos užsienio prekybos apyvarta sudarė – 106,2 proc. BVP, o 1999 m. – 89,9 proc. BVP. Tai liudija apie pakankamai stiprią ekonomikos priklausomybę nuo užsienio rinkų ir susiklosčiusių prekybos sąlygų, kurios tuo laikotarpiu Lietuvai buvo nepalankios dėl daugybės priežasčių⁴⁰.

Viena jų, 1998 m. Rusijos krizė, kuomet buvo devaluotas Rusijos rublis, kuris 1998 m. pabaigoje nuo 6 rb nukrito iki beveik 27 rb už 1 JAV dolerį. Lietuvos eksportuotojams tai reiškė ne ką kita, kaip tik tradicinių rinkų praradimą, atsiradusį tam tikrą nestabilumą, nes veikiant valiutų valdybos modeliui lito kursas išliko nepakitęs.

Nors Lietuva ir visomis įmanomomis priemonėmis ir išgalėmis siekė savo eksportą nukreipti Vakarų rinkų link, tačiau tai nebuvo taip paprasta. Naujas rinkas reikėjo išsikovoti, tai, žinoma, užtruko. Lietuvos gamintojai vis dar nemažai savo produkcijos eksportavo į Rytų rinkas. Tuo tarpu daug žadančios Vakarų rinkos buvo dar tik tolimesnė ateities vizija.

Dėl Rusijos rublio faktinio devalvavimo 1998 m. rugpjūtį lietuviškos prekės tapo praktiškai nekonkurencingos visose NVS šalyse. Itin netikėtai ir greitai nuvertėjus Rusijos rubliui, jau 1998 m. antrąjį pusmetį prasidėjo ekonominis nuosmukis, Lietuvos prekių eksportas ir importas atitinkamai sumažėjo 16,8 ir 4,2 procento (siekiant išvengti sezoniškumo poveikio, čia ir toliau pakyčiai

³⁹ R. Rudzakis, V. Kvedaras. Lietuvos eksporto tendencijos ir ekonometriniai modeliai

⁴⁰ Patalavičius R., Žiaunys H., Užsienio prekyba (tendencijos, efektyvumas ir problemos), Lietuvos ūkio institutas, p.8-9.

apskaičiuojami lyginant su atitinkamu laikotarpiu prieš metus)⁴¹. Pastebėtina, kad valiutos nuvertėjimas ne tik nusmukdė visos šalies eksportą, bet kartu atliko ir savotiško katalizatoriaus vaidmenį. Juk susidūrus su NVS šalių rinkų nesėkmėmis, Lietuvos gamintojai ėmė energingai skverbtis į Vakarų, ne tik į Europos Sąjungą, bet ir į Centrinės Europos laisvosios sutarties (CEPS), Europos laisvosios prekybos asociacijos (ELPA) grupių šalis bei JAV.

Tačiau nepaisant Rusijos rublio devalvavimo, nestabilios šalies ekonominės situacijos, Rusijos krizės laikotarpiu Lietuva vis dar intensyviai prekiaavo su NVS valstybėmis, kurios Rusijos krizės laikotarpiu turėjo vienokių ar kitokių sunkumų. Tačiau tokia padėtis nebuvo naudinga Lietuvai, juk vieni iš Rusijos krizės sukeltų neigiamų padarinių buvo atsiskaitymų su Lietuvos eksportuotojais vėlavimas bei prisitaikymo spaudimas. Tokia situacija Lietuvos eksportuotojus vertė ieškoti naujų eksporto rinkų ir savo gaminamą produkciją vežti ne į NVS valstybes, bet į kitas rinkas. Juk produkcijos vežimas ten, kur rinkos buvo nemokios, buvo ne tik kad nenaudinga, bet ir ganėtinai nuostolinga. Lietuvos eksportuotojams, tiekusiems į tokias rinkas savo produkciją grėsė ne tik prarasti savo produkciją, bet ir už ją negauti jokio atlygio.

Nors Lietuvos eksportuotojai Rusijos krizės laikotarpiu pamažu keitė eksporto kryptis, tačiau nuostolių išvengti visgi nepavyko. Tokie nuostoliai, juos siejant su krizės sukeltu ekonominiu šoku, remiantis 1999 m. duomenimis, konstatuojami ir Lietuvos banko parengtoje metų ataskaitoje, kurioje aiškiai nurodoma, kad realusis BVP, palyginti su 1998 m., sumažėjo 4,1 proc. Lietuvoje, kaip ir kitose Baltijos valstybėse, taip pat Rusijoje, Slovakijoje, Čekijoje, 1999 m. nustatytas didžiausias nedarbo lygis nuo 1989 m. – gruodžio mėnesį jis pasiekė 10 proc.⁴²

Tačiau eksportas į Rytų rinkas visgi sparčiai mažėjo. Tai patvirtina ir tokie šalies ekonomines realijas atspindintys dokumentai kaip Europos Komisijos parengta 1999 m. reguliarioji ataskaita⁴³ apie Lietuvos pažangą rengiantis narystei Europos Sąjungoje, kuri pateikia skaičius, liudijančius apie akivaizdų Lietuvos eksporto į Rytus, pirmiausia į Rusiją, sumažėjimą.

Rusijos krizės laikotarpiu mažėjo Lietuvos eksportas į NVS valstybių rinkas, tuo metu Lietuva atrado naujas rinkas – Europos Sąjungoje. Pavyzdžiui, eksportas į Europos Sąjungos valstybes nares 1999 m. pirmąjį ketvirtį po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo pasiekė net 53,2 proc. Tačiau toks kilimas pasirodė buvo laikinas, jau antrąjį 1999 m. ketvirtį šis rodiklis sumažėjo iki 48,3 proc. Tačiau nors Lietuvos gamintojai sumažino savo produkcijos eksportą į ES rinkas, Lietuvos eksportuotojai neliko nuskriausti. Jie galėjo atsigriebti savo gaminamų prekių eksportą nukreipdami Europos laisvosios prekybos asociacijos bei kitų valstybių link.

⁴¹ R. Rudzkiš, V. Kvedaras. Lietuvos eksporto tendencijos ir ekonometriniai modeliai

⁴² www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2008.../Raimondas_Kuodis.pdf, prisijungimo laikas: 2010-10-22.

⁴³ www.lb.lt/lt/leidiniai/integracija1999_4/projektai1ps.pdf, prisijungimo laikas: 2010-11-05.

Tai patvirtina, kad ekonominė krizė „gali į žaidimą įtraukti naujų žaidėjų“ ar suteikti galimybę anksčiau neišgirstoms grupėms sėkmingiau siekti, kad būtų patenkinti jų interesai⁴⁴. Nors Lietuvos įmonės gaminančios ar tiesiog parduodančios vienokią ar kitokią produkciją į užsienio rinkas keitė eksporto kryptis, tačiau pagalbos kreipėsi ir į Lietuvos Respublikos Vyriausybę, kuri buvo raginama stiprinti vidaus rinkos apsaugą bei švelninti prisitaikymo spaudimą. Pastebėtina, kad kai kurios įmonės pasinaudojo šia galimybe, kad dar labiau padidintų apsaugos nuo importuojamų prekių konkurencijos lygį.

Kadangi Lietuvos investuotojai buvo nepakankamai patyrę iš anksto prognozuoti Rusijos rinkose vykšiančius procesus, jie nenumatė jos padarinių. Dėl šios priežasties Lietuvos eksportuotojams beliko pasikliauti Lietuvos Respublikos Vyriausybės vadovo pareiškimais dėl Rusijos krizės nepavojingumo Lietuvos užsienio prekybos politikai. Tačiau žodžiai liko tik žodžiais. Jau 1998 m. antrąjį pusmetį, palyginti su pirmuoju pusmečiu, užsienio prekybos balanso deficitas padidėjo net iki 108,3 proc.⁴⁵

Lietuvos Respublikos Vyriausybė visgi atsižvelgė į Lietuvos įmonių prašymus ir 1998 m. rugsėjo 17 d. priėmė nutarimą „Dėl laikinų priemonių Lietuvos prekių eksportui palengvinti, vidaus rinkai apsaugoti ir Lietuvos įmonių padėčiai joje sustiprinti“⁴⁶, kuriame buvo nustatyta keliolika apsaugos priemonių, o Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijoje buvo įsteigtas Krizių stebėjimo centras⁴⁷. Tokios priemonės apėmė įvairias mokesčių lengvatas vietos įmonėms, garantijų teikimą, prekybos apsaugos priemones (importo muitų padidinimą žemės ūkio ir maisto prekėms, netarifinius barjerus, tokius kaip muitinės įvertinimas, gaminių kokybės standartai, privalomas sertifikavimas, antidempingo ir kompensacinės priemonės), diskriminacinę politiką vidaus rinkoje užsienio įmonių atžvilgiu (preferencinės valstybinių pirkimų taisyklės).

Dėl Rusijos krizės bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės vykdomos politikos Lietuvos 1998 m. ir 1999 m. užsienio prekybos rezultatai iš esmės pakeitė ankstesniais metais susidariusias užsienio prekybos tendencijas. Pavyzdžiui, jeigu 1998 m. pagrindiniai Lietuvos užsienio prekybos partneriai buvo NVS šalys, o nuo 1999 m. Lietuvos pagrindinės eksporto rinkos tapo Europos Sąjungos šalys. Šių tendencijų pavyzdžiai: 1998 m. I ketvirčio Lietuvos eksportas į NVS šalis sudarė 41,5% viso eksporto, į Estiją ir Latviją – 10,6%, o 1999 m. II ketvirčio į NVS šalis buvo – 17,5%, į Estiją ir Latviją – 16,5%. Eksportas į Rusiją 1998 m. I ketvirtyje buvo – 21,9% viso eksporto, 1999 m. II ketvirtyje – 6,4%, t. y. 1999 m. II ketvirtyje į Estiją ir Latviją produkcijos buvo eksportuojama beveik

⁴⁴ Nello S. S. Applying the New Political Economy Approach to Agricultural Policy Formation in the European Union. Florence: EUI Robert Schuman Centre, Working Paper, No. 97/21, 1997p. 17

⁴⁵ Patalavičius R., Žiaunys H., Užsienio prekyba (tendencijos, efektyvumas ir problemos), Lietuvos ūkio institutas, p.8-9.

⁴⁶ 1998 m. rugsėjo 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl laikinų priemonių Lietuvos prekių eksportui palengvinti, vidaus rinkai apsaugoti ir Lietuvos įmonių padėčiai joje sustiprinti“

⁴⁷ R. Vilpišauskas. Lietuvos užsienio prekybos politika ir jos raida: veiksmų analizė. Pinigų studijos, 2000/3, Lietuvos bankas.

tris kartus daugiau nei į NVS. 1999 m. I ketvirtyje eksportas į ES šalis viršijo simbolinę ½ ribą eksporto struktūroje ir sudarė 52,2% viso Lietuvos eksporto. Nors II ketvirtyje eksportas į ES nedaug sumažėjo (iki 47,9%), šis sumažėjimas buvo kompensuotas eksporto padidėjimu į ELPA ir kitas pasaulio šalis.

Pasikeitus Lietuvos užsienio prekybos politikos sąlygoms, pasikeitė ir Lietuvos užsienio prekybos kryptys bei pagrindiniai partneriai. 1999 m. pirmąją Lietuvos užsienio prekybos partnerių vietą užėmė Vokietija, kuri aplenkė anksčiau stiprias pozicijas užėmusią Rusiją. Lenkija taip pat sustiprino savo vaidmenį santykiuose su Lietuva. Nemaža dalimi užsienio prekyba padidėjo ir į Latvijos pusę. Nors 1998 m. – 1999 m. laikotarpiu buvo pastebimas Lietuvos užsienio prekybos politikos persiorientavimas Vakarų rinkų link, tačiau Lietuvos užsienio prekyboje vis dar svarbų vaidmenį vaidino tiek Rusija, tiek Baltarusija⁴⁸.

1998 m. prasidėjęs ekonominis nuosmukis buvo visus 1999 m., per kuriuos prekių eksportas ir importas atitinkamai sumažėjo dar 20,6 ir 16,9 procento. Lūžis įvyko 2000 m. pradžioje, kai užsienio prekybos apyvarta pradėjo vėl sparčiai augti. 2000 – 2002 m. eksportas vidutiniškai padidėjo 20,7, o importas – 13,9 procento⁴⁹.

Akivaizdžiai į gerąją pusę besikeitę eksporto pokyčiai bylojo apie Lietuvos eksportuotojams Vakaruose atsivėrusias naujas užsienio rinkas. Būtent tai užtikrino prekybos su Europos Sąjungos valstybėmis plėtojimą.

Rusijos krizė tik patvirtino, kad Lietuvos eksporto rinkos dar buvo labai glaudžiai susijusios su Rusijos rinkomis. Tačiau Rusijos krizė padėjo Lietuvos eksportą perorientuoti iš nestabilių bei nemokių Rytų rinkų į kur kas daugiau galimybių teikiančias, nors neretai reiklesnes Vakarų rinkas.

3.4. Lietuvos užsienio prekyba po įstojimo į Pasaulinę prekybos organizaciją

Nepriklausomos Lietuvos užsienio prekybos pradžia galima laikyti prekybos liberalizavimą, prasidėjusį 1993 m. priėmus naująją Lietuvos Respublikos muitų tarifų įstatymą ir panaikinus kiekybinius eksporto apribojimus. Tačiau to Lietuvai nepakako, ji turėjo lūkesčių patekti į svarbiausias prekybos organizacijas. Lietuva buvo maža, iš Sovietų sąjungos priverstinio prieglobsčio pasitraukusi, niekam arba menkai žinoma valstybė. Ji buvo priklausoma nuo eksporto ir importo, neturėjo didelių galimybių užkariauti didžiąsias rinkas, o siekiant patekti į vieną ar kitą užsienio rinką buvo svarbus kitų valstybių pasitikėjimas, kurį norint išsikovoti reikėjo įstoti į vienokias ar kitokias prekybos

⁴⁸ Patalavičius R., Žiaunys H., Užsienio prekyba (tendencijos, efektyvumas ir problemos), Lietuvos ūkio institutas, p.8.

⁴⁹ R. Rudzkis, V. Kvedaras. Lietuvos eksporto tendencijos ir ekonometriniai modeliai

organizacijas. Tad Lietuvai įstojimas į Pasaulinę prekybos organizaciją tiesiogine prasme turėjo padėti atverti vartus į didžiulį užsienio rinkas ir ten vykdyti eksportą.

Pasaulio prekybos organizacija įkurta kaip bendro susitarimo dėl muitų ir prekybos veiklos rezultatas. Šios organizacijos veikla pagrįsta bendrojo susitarimo dėl muitų ir prekybos veiklos pagrindiniais principais ir nuostatomis. Tai vienas svarbiausių tarptautinių susitarimų, turėjusių įtakos pasauliniam prekybos liberalizavimui, veikęs nuo 1947 metų⁵⁰.

Tačiau kad ir kaip Lietuva stengėsi patekti į Pasaulio prekybos organizacijos narių gretas, įstojimas pasirodė ne toks paprastas procesas. Nepakako vien Lietuvos išreikšto noro prisijungti prie šios organizacijos. 1992 m. rugsėjo mėnesį Lietuvai buvo suteiktas BSTP stebėtojos statusas, kuris 1995 m. pakeistas PPO stebėtojos statusu.

Lietuvos derybos dėl narystės Pasaulinėje prekybos organizacijoje prasidėjo vos po nepriklausomybės atkūrimo, dar 1994 metais. Pats stojimo į šią organizaciją procesas davė Lietuvai nemažai naudos, pakylėjo ekonomiką, skatino panaikinti priemones, kurios ribojo prekybą ir diskriminavo iš užsienio valstybių atvežamus produktus. Vykstant deryboms dėl įstojimo į šią organizaciją, Lietuva išpareigojo išaldyti ir vėliau mažinti muitų sąjungos lygį ir vidaus paramą, tai turėjo sukurti stabilią ir atvirą verslo aplinką⁵¹.

1994 m. spalio mėnesį Lietuva pateikė memorandumą dėl užsienio prekybos politikos režimo. 1995 m. PPO sudarė darbo grupę, kuri pirmąjį susitikimą su Lietuvos delegacija surengė 1995 m. antroje pusėje. Nuo tada stojimo derybos vyko lygiagrečiai dviem lygiais – daugiašaliu ir dvišaliu, derantis su atskiromis PPO šalimis (dažniausiai viena iš dešimties PPO narių).

Narystė PPO (iki 1995 m. – BSTP)⁵² buvo svarbus prekybos politikos reformų ir ekonomikos atvėrimo elementas. Kitaip negu kai kurios Vidurio Rytų Europos šalys, Lietuva ir kitos dvi Baltijos šalys nebuvo Pasaulio prekybos organizacijos narės. Todėl joms teko derėtis dėl prisijungimo prie šios daugiašalės prekybos sutarties, kuri XX a. antroje pusėje tapo bene svarbiausiu tarptautinės prekybos pagrindu. Svarbiausios ir užsitęsios sunkios stojimo į PPO derybų priežastys yra Lietuvos vidaus politika ir jos nulemta Lietuvos derybininkų pasirinkta derybų strategija. Jau pačioje derybų pradžioje paaiškėjo, kad vienas iš sunkiausių klausimų bus paramos žemės ūkio sektoriui, įskaitant importo muitus ir vidaus rėmimo politikos priemones. Svarbų vaidmenį čia atliko interesų grupių spaudimas (žemės ūkyje dirba daugiau kaip 20% šalies darbo jėgos), žemės ūkio interesų grupių glaudūs ryšiai su

⁵⁰ Bunatonytė D., Tarptautinės prekybos pagrindai, p. 134.

⁵¹ Miškinis A., Tarptautinė prekybos politika, p. 84-85.

⁵² Pasaulio prekybos organizacija (PPO, angl. World Trade Organization arba WTO) – tarptautinė prekybos organizacija, nustatanti taisykles ir sprendžianti prekybinius konfliktus tarp į ją įstojusių šalių, kurios visos yra pasirašę apie 30 sutarčių. 2005 metais joje buvo 145 nariai. Sąjungos būstinė įsikūrusi Ženevoje. Lietuva yra šios organizacijos narė nuo 2001 m. <http://www.wto.org/>, prisijungimo laikas: 2010-09-29

Žemės ūkio ministerija, paveldėta pastarosios tendencija intensyviai reguliuoti šią ūkio šaką, galiausiai koordinavimo problemos, iškilusios tarp Žemės ūkio ir Užsienio reikalų ministerijų koordinuojant patį derybų procesą⁵³.

Pagrindiniais ginčytiniais derybų dėl stojimo į PPO klausimais tapo valstybės paramos žemės ūkiui lygis, parama cukraus pramonei, eksporto subsidijų panaikinimas ir importo muitų žemės ūkio produktams išaldymas⁵⁴.

Nurodyti veiksniai apribojo Lietuvos derybininkų manevro laisvę mėginant suderinti šalies vidaus veikėjų reikalavimus su užsienio partnerių reikalavimais, ir dėl to stojimo į PPO procesas užsitęsė. Derybų procesas ir jo rezultatų pateikimas Lietuvos visuomenei taip pat rodo, jog, kad ir kaip būtų paradoksalu, aukštesnio rinkos apsaugos lygio išsaugojimas pateikiamas kaip siektinas rezultatas stojant į organizaciją, kurios pagrindinis tikslas yra liberalizuoti pasaulio prekybą⁵⁵.

Lietuvos rinka taip pat buvo ir yra koordinuojama su TVF ir Pasaulio banku. Lietuvos užsienio prekybos politika tapo nuoseklesnė nusprendus prisijungti prie Pasaulio prekybos organizacijos, įstojus į tarptautinį valiutos fondą ir Pasaulio banką. Su Tarptautiniu valiutos fondu Ekonominės politikos Memorandume buvo išpareigota sumažinti tam tikras palūkanų normas.

Iki 2000 m. birželio mėnesio įvyko 10 daugiašalių ir 15 dvišalių derybų raundų bei 7 daugiašaliai susitikimai žemės ūkio subsidijavimo klausimais⁵⁶. Lietuvos stojimo į PPO procesas užsitęsė gerokai ilgiau, negu buvo tikėtasi. Nepaisant to, kad visos viena kitą pakeitusios Lietuvos Respublikos Vyriausybės narystę PPO paskelbdavo prioritetiniu užsienio ekonominės politikos tikslu, tačiau tik po ilgus metus trukusių derybų, t. y. 2000 m. gruodžio mėn. 7 d., Lietuva tapo vienintele šalimi, kuri buvo sudariusi Asociacijos sutartį su ES, tačiau nėra PPO narė. Tai nulėmė daugelis veiksnių, susijusių su vidaus ir išorės aplinka: Lietuvos vidaus politika, ypač interesų grupių įtaka, ir ekonominių reformų eiga, dariusių įtaką jos derybų strategijai, bei derybinės kairių PPO narių pozicijos⁵⁷.

2001 gegužės 31d. Lietuva tapo PPO nare. Įstojimas į Pasaulio prekybos organizaciją buvo ilgai lauktas ir naudos atnešantis sprendimas, tačiau narystė šioje organizacijoje įnešė ir neigiamų aspektų. Kaip antai, Lietuvai tapus šios organizacijos nare, padidėjo konkurencija. Tai reiškia tik viena, importuojama produkcija įnešė tam tikros konkurencijos tarp vietinių gamintojų, kai kuriems netgi ėmė kilti verslo griūties, t. y. bankroto grėsmė. Prisitaikymas prie naujų rinkos pokyčių buvo ganėtinai

⁵³ Vilpišauskas R. Lietuvos užsienio prekybos politika ir jos raida: veiksnių analizė, http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2000_3/vilpisauskas.pdf, prisijungimo laikas: 2010-10-19.

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ Lietuvos laisvosios rinkos institutas,

http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/lietuvos_uzsienio_prekybos_politika_ir_jos_raidai_veiksniu_analize/1299;from_topic_id:61, prisijungimo laikas: 2010-10-12.

⁵⁷ R. Vilpišauskas. Lietuvos užsienio prekybos politika ir jos raida: veiksnių analizė, http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2000_3/vilpisauskas.pdf, prisijungimo laikas: 2010-10-19.

sunkus, o vietinėms įmonėms neretai skausmingas procesas. Nepaisant neigiamų padarinių, kuriuos Lietuva patyrė dėl narystės PPO, visgi narystė šioje organizacijoje Lietuvai atnešė ir šį tą gero. Pavyzdžiui, rinkoje atsirado įvairesnių ir pigesnių prekių, sumažėjo vartotojų išlaidos atitinkamoms prekėms, padidėjo vartotojų pasirinkimo galimybės ir kita⁵⁸.

Lietuva tapusi Pasaulinės prekybos organizacijos nare, įsipareigojo atitinkamose srityse (prekių, paslaugų, žemės ūkio ir kt.) tinkamai įgyvendinti prisiimtus įsipareigojimus bei visų Pasaulinės prekybos organizacijos sutarčių reikalavimus ir nuostatas. Vadovaujantis stojimo į Pasaulinę prekybos organizaciją įsipareigojimais, Lietuva įsipareigojo liberalizuoti savo prekybą, reguliuoti paramą žemės ūkiui, keisti ar priimti nustatytus teisės aktus.

Narystė Pasaulinėje prekybos organizacijoje Lietuvai atnešė tam tikrą stabilumą ir patikimumą, tai buvo ypatingai svarbu užsienio prekybos partneriams ir investuotojams. Taip Lietuva tapo patrauklesnė užsienio kapitalo investuotojams. Narystė šioje organizacijoje Lietuvai suteikė daugiau teisių ginant savo prekybos interesus, dalyvaujant pasauliniame prekybos liberalizavimo procese bei derantis dėl palankesnių rinkos sąlygų⁵⁹. Narystė PPO Lietuvai davė galimybę būti lygia su kitomis PPO valstybėmis narėmis. Pasikeitė Lietuvos statusas kitų valstybių atžvilgiu. Lietuva buvo ne maža Pabaltijo valstybė, o viena iš PPO narių, rimta ir patikima verslo partnerė. Tai reiškia, kad narystė PPO suteikė Lietuvos prekybai stabilumo ir patikimumo⁶⁰ – tai svarbu prekybos partneriams bei investuotojams. PPO šalims narėms, taip pat ir Lietuvai, galutinai įgyvendinant PPO reikalavimus, tarpusavio prekyba tapo liberalesnė, skaidresnė ir nuspėjama.

Narystė šioje organizacijoje turėjo ir tebeturi ypatingą reikšmę Lietuvos eksporto plėtrai. Lietuvai buvo ir tebėra taikomas didžiausio prekybos palankumo režimas, kuris reiškia, kad nė viena šalis negali diskriminuoti lietuviškos produkcijos, Lietuvos gamintojų eksportuojamos prekės yra tokios pačios, kaip ir kitų valstybių, jos nėra niekuo prastesnės⁶¹. Toks teisinis reguliavimas Lietuvai suteikė neįkainojamą galimybę dalyvauti pasauliniame derybų procese ir daryti įtaką tolimesnei pasaulinės užsienio prekybos politikos raidai.

Lietuvai narystė PPO atnešė ne tik daug ir įvairių galimybių, bet ir daug teisių ginti savo prekybinius interesus. Jeigu Lietuvai, kaip mažai Pabaltijo valstybei, iki įstojimo į PPO gretas buvo sudėtinga apginti savo interesus, reikšti įvairaus pobūdžio reikalavimus vienai ar kitai valstybei, tai narystė PPO išsprendė ir šią problemą. PPO suteikė Lietuvai galimybę ginti savo prekybinius interesus – tiek dalyvaujant tolimesniame pasaulio prekybos liberalizavimo procese, tiek derantis dėl

⁵⁸ Rakauskienė O.G. Valstybės ekonominė politika, p. 408-409.

⁵⁹ Ten pat.

⁶⁰ Grinevičius R., Rakauskienė O., Patalavičius R., Tvarijonavičienė M. ir kt. Eksporto investicijos ir plėtra Lietuvoje.

⁶¹ Ten pat.

palankesnių prekybos sąlygų su stojančiomis šalimis, tiek ir turint teisę kreiptis į PPO dėl padėties šalyje, nesilaikančioje nediskriminavimo principų, pakeitimo. Tokios PPO suteiktos galimybės Lietuvai suteikė teisę išsiderėti palankesnę įvairių sričių prekybos sąlygų bei siekti diskriminavimo Lietuvos atžvilgiu, jei jis yra taikomas, panaikinimo.

PPO narystė Lietuvai tapo taip pat labai reikšminga dėl galimybės dalyvauti pasauliniame derybų procese ir daryti įtaką tiems procesams (derybos apima importo muitų mažinimą, žemės ūkio politikos peržiūrėjimą, paslaugų rinkos liberalizavimą, tokių klausimų kaip konkurencija, investicijos, ekonomija ir kitų įtraukimą į PPO reguliavimo sritį).

Taigi, Lietuva tapdama PPO nare, įgijo daugiau teisių ginti savo prekybinius interesus – ir dalyvaudama tolimesniame pasaulio liberalizavimo procese, ir derėdamasi dėl palankesnių sąlygų su stojančiomis šalimis, tiek turėdama teisę kreiptis į PPO dėl padėties šalyje, nesilaikančiose nediskriminavimo principų, pakeitimo⁶².

Ne mažiau svarbu ir tai, kad narystė PPO suteikė Lietuvai galimybę dalyvauti darant įtaką pasaulinei globalizacijos procesams, spartinti šalies integraciją į pasaulio ekonomiką ir prisidėti prie Lietuvos ūkio plėtros. Lietuvos ekonomikos raida ir gerovės kilimas tiesiogiai priklauso nuo atviros ir stabilios užsienio prekybos politikos režimo taikymo. Narystė PPO taps svarbia liberalios prekybos politikos Lietuvoje stabilizavimo ir jos palaikymo priemone.

3.5. Lietuvos prekybos politika iki narystės Europos Sąjungoje

Jau daugiau nei dešimtmetį, t. y. nuo 1991 m. iki 2000 m. vyko nuolatinis Lietuvos ekonominių ryšių persiorientavimas iš Rytų į Vakarus. Eksportas į Rytų rinkas mažėjo, tuo tarpu prekybos apimtys į Europos sąjungos valstybes nars sparčiai didėjo. Toks užsienio prekybos krypties pasikeitimas nemaža dalimi buvo lemiamas pasirašytų prekybos liberalizavimo sutarčių bei Lietuvos gamintojų prisitaikymo dirbti tarptautinėse rinkose, konkuruoti su tarptautiniais gamintojais, kuo giliau skverbti į užsienio rinkas ir jas užvaldyti.

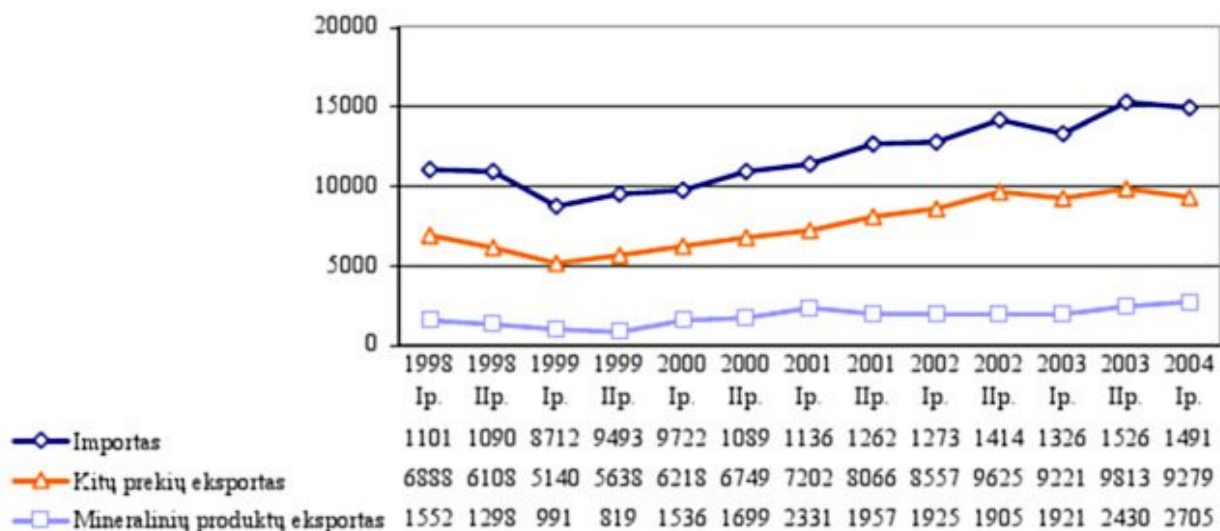
Nepaisant to, užkariauti naujas eksporto rinkas Lietuvai nebuvo taip paprasta. Juk Lietuva buvo dar visai neseniai iš Sovietų Sąjungos šešėlio pasitraukusi valstybė, kuri, kad ir kaip keistai skambėtų, daugeliui pasirodė nepatikima valstybe.

Tačiau, Lietuvai siekiant narystės ES, šalyje buvo įgyvendinama užsienio prekybos politika, kuriai būdingas prekybos liberalizavimas, konkurencingumo užtikrinimas laisvos rinkos sąlygomis ir dvišalių bei daugiašalių santykių su kitomis valstybėmis plėtimas.

⁶² Grinevičius R., Rakauskienė, R.Patalavičius, M.Tvarijonavičienė ir kt. Eksporto investicijos ir plėtra Lietuvoje. p. 96.

Lietuvoje eksportas į Europos sąjungos šalis pradėjo didėti tik nuo 1993 m., tuo tarpu eksportas į NVS ir Baltijos bei Europos laisvosios prekybos asociacijos šalis tik nuo 1997 m. pradėjo palaipsniui mažėti. Tai rodo, kad Lietuvos užsienio prekybos politika kito labai nežymiai, t. y. vyko laipsniškas ir pakankamai lėtas eksporto kryptių pasikeitimas, pamažu Lietuvos gamintojai apleido Rytų rinkas, didesnes pajėgas sutekdami Vakarų rinkų užkariavimui. Eksporto kryptių pasikeitimui nemažą įtaką turėjo ir Rusijos finansinė krizė, itin neigiamai paveikusi Lietuvos eksportuotojų finansinę padėtį, šio reiškinio pasekmė – dauguma eksportuotojų apleido Rytų rinkas ir pradėjo žvalgytis pelningesnių ir pastovesnių rinkų.

Lietuvai ruošiantis stoti į Europos sąjungą eksportas į Europos sąjungos valstybes nares pradėjo sparčiai augti, tai sietina su Lietuvos noru, įstojus į Europos sąjungos valstybių narių gretas, turėti patikimų verslo partnerių, su kuriais ir toliau būtų galima vystyti abiem šalims naudingą bendradarbiavimą. Galbūt ir Lietuvos, kaip prekybos partnerio statusas kitų valstybių akimis pasikeitė, jos pradėjo vis labiau ir labiau pasitikėti Lietuva, kaip patikima verslo partnere.

Šaltinis: DnB bankas

63

3 paveikslas. Prekių eksportas ir importas

Nuo 1995 m., kuomet įsigaliojo Laisvosios prekybos sutartis, iki pat 1998 m. Lietuvos prekyba su ES nuolat augo, tačiau neproporcingai, t. y. importo augimo tempai gerokai viršijo eksporto augimo tempus. 1998 m. eksporto augimo tempai pirmą kartą viršijo importo augimo tempus: importas,

⁶³ DnB Nord Lietuvos ekonomikos apžvalga, www.dnb nord.lt/files/Ataskaitos/.../lea_2004_2_apzvalga.pdf, prisijungimo laikas: 2010 11 10

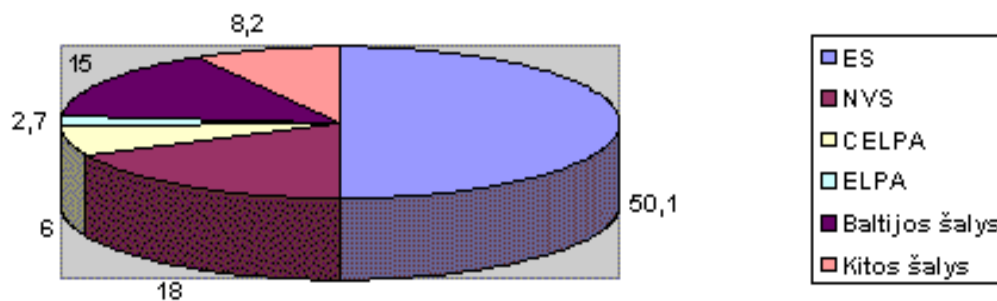
palyginti su 1997 m. išaugo 10,7%, o eksportas – 12,2%. 1999 m. ši tendencija dar labiau sustiprėjo: importas, palyginti su 1998 m. sumažėjo 17,3%, o eksportas išaugo 6,8%. 2000 m. lyginant su 1999 m. – importas išaugo 5,5%, o eksportas 21,2%. 2001 m. importo ir eksporto augimo tempai buvo panašūs – importas išaugo 19,8%, o eksportas – 20,4%. Per 2002 m. šalies eksportas į ES padidėjo 12%, per 2003 m. sumažėjo 5,3%.

3 lentelė. Lietuvos eksportas 1996-1999 m.

Sąjunga, valstybė	1996		1997		1998		1999	
	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%
Iš viso	13419,6	100	15440,7	100	14842,4	100	12015,2	100
ES	4413,7	32,9	5024,3	32,5	5637,1	38,0	6020,6	50,1
NVS	6096,7	45,4	7158,4	46,4	5296,3	35,7	2186,4	18,2
ELPA	214,2	1,6	206,5	1,3	326,4	2,2	322,0	2,7
CELPA	550,9	4,1	495,0	3,2	583,8	3,9	723,6	6,0
Šveicarija	122,2	0,9	103,6	0,7	117,6	0,8	184,1	1,5
Rusija	3224,7	24,0	3776,2	24,5	2451,6	16,5	842,8	7,0
Vokietija	1722,6	12,8	1754,6	11,4	1946,9	13,1	1927,7	16,0
Latvija	1236,2	9,2	1329,0	8,6	1640,3	11,1	1535,0	12,8
Jungtinė Karalystė	373,3	2,8	489,0	3,2	513,7	3,5	608,0	5,1
Prancūzija	213,2	1,6	335,8	2,2	515,8	3,5	564,9	4,7
Danija	347,5	2,6	522,1	3,4	606,6	4,1	744,6	6,2
Estija	336,4	2,5	389,2	2,5	390,3	2,6	282,4	2,4
Švedija	231,2	1,7	300,2	1,9	384,3	2,6	506,5	4,2
Nyderlandai	436,9	3,3	434,6	2,8	369,7	2,5	423,1	3,5
Lenkija	426,8	3,2	359,6	2,3	448,5	3,0	545,4	4,5
Baltarusija	1366,0	10,2	1586,4	10,3	1314,3	8,8	710,1	5,9
JAV	110,5	0,8	244,2	1,6	422,1	2,8	530,0	4,4
Ukraina	1028,1	7,7	1365,8	8,8	1152,2	7,8	441,8	3,7
Norvegija	62,0	0,5	71,7	0,4	75,5	0,5	134,0	1,1
Italija	362,5	2,7	472,1	3,1	615,2	4,1	507,9	4,2
Belgija	139,1	1,0	203,2	1,3	193,9	1,3	206,4	1,7
Turkija	111,9	0,8	125,8	0,8	128,4	0,9	123,8	1,0
Suomija	131,0	1,0	114,5	0,7	125,5	0,9	124,4	1,0
Ispanija	133,3	1,0	140,5	0,9	169,0	1,1	174,7	1,5
Kitos	1304,2	9,7	1322,6	8,6	1261,0	8,5	897,6	7,6

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas

1999 m. Lietuvos eksportas į Europos Sąjungą ir toliau didėjo. Lietuvos eksporto mažėjimui didžiausią įtaką darė Rusijos krizė ir nuo 1998 m. rugpjūčio mėn. į beveik 70 procentų Rusiją sumažėjęs importas.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

4 Paveikslas. Lietuvos eksportas į užsienio valstybes 1999 m.

Tvirtėjo užsienio prekybos integravimosi į Vakarų rinkas tendencija. Jos formavimuisi prielaidas sudarė ne tik verslo struktūrų pastangos derintis prie besikeičiančių rinkos sąlygų, bet ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės pastangos stiprinti Lietuvos gaminių konkurencingumą, skatinti eksportą bei saugoti vidaus rinką. Tačiau dėl euro kurso nestabilumo lietuviškoms prekėms, vis dar buvo sunku įsitvirtinti ES rinkoje. Dėl 2000 m. vykusio euro kurso smukimo ir lito sąlyginio stiprėjimo, kai kurios Lietuvoje gaminamos produkcijos savikaina padidėjo, nes žaliavos dažniausiai buvo perkamos Rusijoje arba kitose šalyse už JAV dolerius, o produkcija ES šalyse parduodama už eurus, todėl jos dėl savo kainos tapo mažiau konkurencingos.⁶⁴

Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijos duomenimis⁶⁵, 2000 m. Lietuvos užsienio prekybos apyvartos apimtis sudarė 37063,5 mln. Lt: iš Lietuvos eksportuota prekių už 15237,5 mln. Lt, importuota už 21826 mln. Lt. Lyginant su 1999 m., prekybos apyvarta padidėjo 18,2 proc., eksportas – 26,8 proc., o importas – 12,9 proc. Užsienio prekybos deficitas sudarė 6588,5 mln. Lt ir atitinkamai sumažėjo 10 proc.⁶⁶

Prekybos apyvartos apimtys su Europos Sąjungos šalimis 2000 m. sudarė 17435,9 mln. Lt arba 47 proc. Lietuvos prekybos apyvartos. Šis rodiklis didėjo ir sudarė 111,6 proc. 1999 m. prekybos apyvartos su šiomis šalimis apimties. 2000 m. prekių eksportas į ES valstybes sudarė 7295,6 mln. Lt arba 47,9 proc. bendro Lietuvos eksporto. Prekių eksporto į ES valstybes apimtys, lyginant su 1999 m., padidėjo 21,2 proc.⁶⁷

⁶⁴ Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, <http://www.ukmin.lt/lt/renginiai/detail.php?ID=9476>, prisijungimo laikas: 2010-10-19.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija, www.ukmin.lt/lt/renginiai/detail.php?ID=9476, prisijungimo laikas: 2010-11-06.

⁶⁶ Ten pat.

⁶⁷ Ten pat.

2000 m. prekių eksportas į NVS valstybes sudarė 2477 mln. Lt, arba 16,3 proc. bendro Lietuvos eksporto. Šis rodiklis, lyginant su 1999 m., vertine išraiška padidėjo 13,3 proc.⁶⁸ Tai rodo, kad nors po Rusijos krizės Lietuvos eksportas į Rusijos rinkas buvo sumažėjęs, tačiau 2000 m. jis vėl pradėjo kilti.

2000 m. Lietuvos užsienio prekyba beveik pasiekė 1997 – 1998 m. lygį. Ši teigiamą pokytį lėmė Lietuvos gamintojų persiorientavimas į Vakarų šalių vartotojus. Iš dalies tokius jų veiksmus lėmė būtinybė išgyventi žlugus Rusijos rinkoms. Kita vertus, darė įtaką ir šalies užsienio politika – vyko intensyvios derybos su Pasauline Prekybos Organizacija. Lietuva buvo pakviesta derėtis dėl narystės ES. Siekdama narystės šiose organizacijose, Lietuva pradėjo keisti tarifinių ir netarifinių prekybos barjerų taikymo tvarką ir tapo patrauklesnė užsienio partneriams⁶⁹.

4 lentelė. Lietuvos eksportas 2000-2003 m.

Sąjunga, valstybė	2000		2001		2002		2003	
	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%
Iš viso	15237,5	100	18332,0	100	20290,7	100	22145,1	100
ES	7295,6	47,9	8755,2	47,8	9827,1	48,4	9311,6	42,0
NVS	2477,0	16,3	3614,3	19,7	3899,9	19,2	3754,7	17,0
ELPA	378,2	2,5	352,4	1,9	832,6	4,1	3114,9	14,1
CELPA	1060,0	7,0	1337,0	7,3	971,2	4,8	1067,8	4,8
Šveicarija	193,5	1,3	107,7	0,6	337,2	1,7	2580,0	11,7
Rusija	1083,7	7,1	2019,7	11,0	2469,9	12,2	2244,6	10,1
Vokietija	2183,5	14,3	2303,1	12,6	2103,9	10,4	2196,1	9,9
Latvija	2287,8	15,0	2316,3	12,6	1955,0	9,6	2139,6	9,7
Jungtinė Karalystė	1185,9	7,8	2532,6	13,8	2727,2	13,4	1407,6	6,4
Prancūzija	667,6	4,4	601,3	3,3	834,3	4,1	1119,4	5,1
Danija	743,9	4,9	822,2	4,5	1037,9	5,1	1047,2	4,7
Estija	343,0	2,3	595,2	3,2	773,9	3,8	954,5	4,3
Švedija	667,5	4,4	671,3	3,7	853,3	4,2	889,9	4,0
Nyderlandai	730,4	4,8	538,6	2,9	639,2	3,2	756,2	3,4
Lenkija	832,3	5,5	1148,3	6,3	721,7	3,6	746,1	3,4
Baltarusija	442,8	2,9	714,5	3,9	650,8	3,2	702,8	3,2
JAV	739,2	4,9	696,8	3,8	714,7	3,5	622,0	2,8
Ukraina	670,8	4,4	618,9	3,4	527,5	2,6	526,9	2,4
Norvegija	170,6	1,1	239,1	1,3	485,0	2,4	516,5	2,3
Italija	356,4	2,3	369,3	2,0	565,8	2,8	481,8	2,2
Belgija	241,3	1,6	299,5	1,6	388,7	1,9	477,7	2,2
Turkija	266,8	1,8	260,2	1,4	352,8	1,7	372,3	1,7
Suomija	194,1	1,3	255,1	1,4	239,1	1,2	333,4	1,5
Ispanija	182,0	1,2	247,4	1,3	220,5	1,1	194,8	0,9
Kitos	1054,4	6,7	974,9	5,4	1692,3	8,3	1835,6	8,3

Šaltinis: Lietuvos respublikos Statistikos departamentas

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ www.lrti.lt/veikla/bal_lietuv.doc, prisijungimo laikas: 2010-11-03.

2001 m. eksportas padidėjo 20,3%, o importas – 16,4 %. Tačiau nerimą kėlė Lietuvos eksporto perspektyvos blogėjant pasaulinei ekonomikos konjunktūrai. Pastebėtina, kad 2001 m. Lietuvos eksporto plėtra buvo didesnė nei importas, t. y. iki 2001 m. Lietuvos eksportas kasmet didėjo beveik po 20 procentų. Tačiau nepraėjus nė metams, šios tendencijos susilpnėjo dėl blogos pasaulio konjunktūros, taip pat dėl 2001 m. pasaulio ekonomikos nuosmukio⁷⁰ – Lietuvos eksporto tempai sumažėjo iki 11,3 proc.⁷¹

Nepaisant gerų politinių santykių su Skandinavijos šalimis prekyba buvo išties menka. Pavyzdžiui, 2001 m. eksportas į šias rinkas sudarė 10,9 proc. viso Lietuvos eksporto. Tačiau šiuo laikotarpiu Lietuva taip pat negalėjo pasigirti ir puikiais eksporto į Vakarų Europos valstybes rezultatais. Didesnę įtaką šiose rinkose turėjo tik Lenkija. Pagrindinė ganėtinai mažos užsienio prekybos šiose šalyse priežastis yra ta, kad šios rinkos dar buvo mažai žinomos, be to Lietuvos eksportuotojai stokojo ryžto užkariauti atitinkamas rinkas⁷².

2002 m. užsienio prekyboje įvyko lūžis – eksporto plėtros tempai sulėtėjo (2002 m. – 10,6%) ir importas didėjo sparčiau negu eksportas (11%). Tačiau 2003 m. vėl atsistatė ankstesnės tendencijos – eksporto plėtros tempai (11,2%) buvo didesni nei importo augimo tempai (8,2%) nepaisant Vakarų šalių ekonomikos nuosmukio⁷³.

2002 m. svarbiausi Lietuvos eksporto partneriai buvo Jungtinė Karalystė (13,4%), Rusija (12,2%), Vokietija (10,4%), Italija (4,9%) ir Lenkija (4,8%) (5 lentelė).

2002 m. daugiausia prekių eksportuota į ES valstybes – 48,4% viso Lietuvos eksporto (eksportas į NVS sudarė 19,2%). Importuota prekių taip pat daugiausia iš ES valstybių – 44,5% viso Lietuvos importo (importas iš NVS sudarė 26%). 2002 m. palyginti su 2001 m., eksportas į ES ir NVS valstybes padidėjo atitinkamai 12,2% ir 7,9%. Tuo pačiu laikotarpiu importas iš ES valstybių padidėjo 13,7%, o iš NVS sumažėjo 0,5%⁷⁴.

2003 m. prekių eksporto tempai buvo patys mažiausi per pastaruosius ketverius metus. Nors eksporto mastai ir buvo mažesni, nei buvo iš anksto prognozuojama, tačiau akivaizdu, kad šalies eksportuotojai užsienio rinkomis liko patenkinti ir nenusivylę. Pavyzdžiui, lietuviškos kilmės prekių prieaugis per metus siekė 14,3 proc., t. y. daugiau nei 2001 – 2002 metų vidurkis.

2003 m. Lietuva eksportavo į ES valstybes prekių už 9 311,6 mln. Lt, o importavo iš ES už 13 457,6 mln. Lt. 2003 m. eksportas į ES sudarė 42 % viso Lietuvos eksporto, importas 44,5% viso Lietuvos importo.

⁷⁰ www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2008_2/Finansu_krize.pdf, prisijungimo laikas: 2010-11-23.

⁷¹ Rakauskienė O.G. Valstybės ekonominė politika, p. 411

⁷² Ten pat.

⁷³ R.Grinevičius, R.Rakauskienė, R.Patalavičius, M.Tvarijonavičienė ir kt. Eksporto investicijos ir plėtra Lietuvoje.

⁷⁴ Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje, www.lb.lt/news/pg.dll?lng=LT&did=1843 prisijungimo laikas: 2010-10-02.

2003 metais pirmą kartą per ilgą laiką išryškėjo į vidaus rinką orientuotos ekonomikos sektorių suklestėjimas: elektros, dujų ir vandens tiekimo, statybos, transporto, viešbučių bei restoranų ir net žemės ūkis.

Santykinai mažai buvo naudojamas išorinis finansavimas. Lietuvoje užsienio skolos santykis su BVP 2003 m. sudarė tik 16,7 proc., tuo tarpu Lenkijoje – 38,9 proc., Slovakijoje – 53,3 proc.⁷⁵

5 lentelė. Svarbiausi užsienio prekybos partneriai 2003 m.

Eksportas	Mln. Lt	Procentais		Importas	Mln. Lt	Procentais	
		dalis	palyginti su 2002 m., padidėjimas, sumažėjimas (-)			dalis	palyginti su 2002 m., padidėjimas, sumažėjimas (-)
Iš viso	22062,4	100	8,7	Iš viso	29967,5	100	4,9
<i>ES</i>	<i>9252,9</i>	<i>41,9</i>	<i>-5,8</i>	<i>ES</i>	<i>13403,9</i>	<i>44,7</i>	<i>5,4</i>
<i>Stojančiosios šalys į ES*</i>	<i>4264,7</i>	<i>19,3</i>	<i>8,6</i>	<i>Stojančiosios šalys į ES*</i>	<i>3566,8</i>	<i>11,9</i>	<i>11,7</i>
<i>NVS</i>	<i>3734,6</i>	<i>16,9</i>	<i>-4,2</i>	<i>NVS</i>	<i>7630,1</i>	<i>25,5</i>	<i>2,7</i>
<i>CELPA</i>	<i>1063,8</i>	<i>4,8</i>	<i>9,5</i>	<i>CELPA</i>	<i>2574,4</i>	<i>8,6</i>	<i>15,3</i>
<i>ELPA</i>	<i>3107,4</i>	<i>14,1</i>	<i>3,7 k.</i>	<i>ELPA</i>	<i>639,7</i>	<i>2,1</i>	<i>-10,1</i>
Šveicarija	2575,7	11,7	7,6 k.	Rusija	6662,9	22,2	9,8
Rusija	2231,8	10,1	-9,6	Vokietija	4855,0	16,2	0,1
Vokietija	2185,2	9,9	3,9	Lenkija	1551,2	5,2	13,5
Latvija	2131,0	9,7	9,0	Italija	1304,6	4,4	-5,9
Jungtinė Karalystė	1401,4	6,4	-48,6	Prancūzija	1251,6	4,2	13,8
Prancūzija	1123,1	5,1	34,6	Švedija	1051,7	3,5	12,8
Danija	1026,6	4,7	-1,1	Jungtinė Karalystė	998,8	3,3	6,4
Estija	952,3	4,3	23,1	Kinija	927,1	3,1	37,6
Švedija	882,3	4,0	3,4	JAV	892,8	3,0	10,0
Nyderlandai	746,8	3,4	16,8	Danija	853,6	2,8	2,5
Lenkija	743,8	3,4	3,1	Nyderlandai	764,8	2,6	19,1
Baltarusija	699,6	3,2	7,5	Suomija	736,1	2,5	13,6
JAV	642,1	2,9	-10,2	Japonija	671,5	2,2	10,1
Ukraina	525,0	2,4	-0,5	Belgija	487,7	1,6	-8,0
Norvegija	513,4	2,3	5,8	Latvija	478,5	1,6	5,2
Kitos	3682,3	16,5	-	Kitos	6479,6	21,6	-

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas

2003 m. gruodžio mėn., palyginti su 2002 m. gruodžio mėn., bendras Lietuvos eksportas padidėjo 11,8 procento, bendras Lietuvos importas – 14,3 procento. 2003 m. gruodžio mėn., palyginti su lapkričio mėn., eksportas sumažėjo 11,7 procento, o importas padidėjo 6,3 procento. Tokie eksporto apimčių svyravimai rodo, kad eksportas nemaža dalimi yra lemiamas tiek šalies ekonominės situacijos, tiek metų laiko ir kitų faktorių.

⁷⁵ Rakauskienė O.G. Valstybės ekonominė politika, p. 408-409.

2003 m. svarbiausi Lietuvos eksporto partneriai buvo Šveicarija (11,7%), Rusija (10,1%), Vokietija (9,9%), Latvija (9,7%). Svarbiausi importo partneriai: Rusija (22,2%), Vokietija (16,2%), Lenkija (5,2%), Italija (4,4%) (5 lentelė).

2003 metais daugiausia prekių eksportuota į ES valstybes – 41,9 procento, į stojančiąsias šalis – 19,3 procento bendro Lietuvos eksporto. Šios dvi valstybių grupės sudaro didžiausią Lietuvos eksporto dalį – 61,3 procento. Palyginti su 2002 m., eksportas į stojančiąsias šalis padidėjo 8,6, į valstybes nares sumažėjo 5,8 procento. Daugiausia prekių įvežta iš ES valstybių (44,7 procento). Šiais metais importas iš šių valstybių padidėjo 5,4 procento. Importas iš NVS sudarė 25,5 procento bendro Lietuvos importo (palyginti su 2002 m., padidėjo 2,7 procento).

Lietuvos eksporto apimtys iki stojimo į Europos Sąjungos valstybių narių gretas palaipsniui didėjo, kiekvienais metais Lietuvai atsiverdavo vis daugiau eksporto rinkų. Likus metams iki narystės ES, beveik pusė visų eksportuojamų prekių buvo vežamos į ES valstybes. Tai tik patvirtina, kad Lietuva ES valstybių narių buvo pripažinta patikima partnere.

4. LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBOS POLITIKA PO ĮSTOJIMO Į EUROPOS SĄJUNGĄ

4.1. Bendrieji prekybos politikos ypatumai Europos Sąjungoje

Europos Sąjunga, kurioje gyvena daugiau nei pusė milijardo žmonių, pagal gyventojų skaičių yra trečioji pasaulyje po Kinijos ir Indijos. Europos Sąjungos dydis, jos komercinė, ekonominė ir finansinė įtaka daro ją pasaulinio masto galiūne. Jai tenka didžiausia pasaulio prekybos dalis, čia sukuriamas ketvirtadalis viso pasaulio turto.

Dydis ir ekonominė galia reiškia atsakomybę. Europos Sąjunga – didžiausia finansinės paramos neturtingoms šalims teikėja ir patarėja. Sudėtingame ir trapiame šiandienos pasaulyje Europos Sąjunga vis labiau įsitraukia į konfliktų prevencijos, taikos palaikymo ir kovos su terorizmu veiklą, remia atstatymo darbus Irake ir Afganistane. ES ėmėsi iniciatyvos spręsti visuotinio atšilimo ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo problemas.

Tačiau Europos Sąjunga ir pasaulio prekybos lyderė, kurios importas ir eksportas sudaro 20% pasaulio importo ir eksporto. Laisva jos narių tarpusavio prekyba buvo pamato, ant kurio prieš 50 metų pradėta statyti ES, dalis. Todėl Europos Sąjunga aktyviai siekia liberalizuoti pasaulio prekybą – iš to laimėtų ir turtingos, ir neturtingos šalys⁷⁶.

Dėl prekybos spartėja visiems naudingas pasaulio ekonomikos augimas. Vartotojai gali rinktis iš daugiau prekių. Dėl importuotų ir vietos prekių konkurencijos mažėja kainos ir didėja kokybė.

Europos Sąjungos užsienio prekybos politika yra viena iš anksčiausiai integruotų politikos sričių. Bendros taisyklės prekiaujant su trečiosiomis, t. y. Europos Sąjungai nepriklausančiomis šalimis yra viena iš svarbiausių bendrosios rinkos dalių. Bendrojoje rinkoje Europos Sąjungos valstybės narės laisvai prekiauja tarpusavyje, o prekybai su trečiosiomis šalimis taiko vienodus importo muitus ir kitas prekybos politikos priemones. Tokiu teisiniu reguliavimu apribojamos arba visiškai panaikinamos galimybės bet kokiai konkurencijai bei vienos ar kitos valstybės diskriminavimui.

Siekis įgyvendinti bendrąją prekybos politiką buvo įtvirtintas Romos sutarties⁷⁷ 3 straipsnyje, o prekybos politikos principai ir jos vykdymo taisyklės – išdėstytos 131-134 straipsniuose. Bendrosios prekybos politikos tikslai nurodyti 131 straipsnyje, numatančiame, kad tarpusavyje įkurdamos muitų sąjunga, valstybės narės siekia bendram labai prisidėti prie darnaus pasaulio prekybos plėtojimo, nuoseklaus tarptautinės prekybos apribojimų naikinimo ir muitų kliūčių mažinimo.

⁷⁶ http://europa.eu/pol/comm/index_lt.htm, prisijungimo laikas: 2010-11-22.

⁷⁷ 1957 m. kovo 25 d. Romos sutartis, <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/11957K/word/11957K.doc>, prisijungimo laikas: 2010-10-26.

Užsienio prekybai dažniausiai taikomame 133 straipsnyje numatyta, jog bendra prekybos politika grindžiama vienodais principais, ypač keičiant muitų tarifų normas, sudarant muitų tarifų ir prekybos susitarimus, siekiant suvienodinti liberalizavimo priemones, eksporto politiką ir prekybos apsaugos priemones, taikytinas, pavyzdžiui, dempingo ar subsidijų atvejais.

Didžioji dalis Europos Sąjungos valstybių narių prekybos vyksta tarp jų pačių, t. y. Europos Sąjungos viduje (Pavyzdžiui, 2001 m. ši dalis viršijo net 60 proc.)⁷⁸. Tai leidžia teigti, kad Europos Sąjunga šiuo metu yra stambiausias prekybos blokas – jam tenka beveik 40 proc. viso pasaulio eksporto ir beveik tiek pat viso pasaulio importo⁷⁹. Dėl tokios svarbos tarptautinei prekybai Europos Sąjungos vykdoma užsienio prekybos politika turi didelę įtaką prekybos partneriams ir tarptautinės prekybos plėtrai.

ES prekybos politika glaudžiai susijusi su jos plėtros politika. Europos Sąjunga suteikė galimybę didžiajai importo daliai iš besivystančiųjų šalių patekti į jos rinką be maito arba taikant sumažintus muitų tarifus pagal Bendrąją lengvatų sistemą (BLS). 49 vargingiausioms pasaulio šalims ji sudarė dar palankesnes sąlygas: visos jų eksportuojamos prekės, išskyrus ginklus, į ES rinką gali patekti be jokio maito⁸⁰.

ES su 78 partnerėmis iš Afrikos, Karibų baseino ir Ramiojo vandenyno (AKR) šalių grupės sukūrė naują prekybos ir plėtros strategiją, kuria šias šalis siekiama integruoti į pasaulio ekonomiką. Be to, ji yra sudariusi prekybos susitarimą su Pietų Afrikos Respublika, pagal kurį bus pereita prie laisvos prekybos, o šiuo metu derasi dėl laisvos prekybos susitarimo su šešiomis Persijos įlankos bendradarbiavimo tarybos (PIBT) narėmis – Bahreinu, Jungtiniais Arabų Emyratais, Kataru, Kuveitu, Omanu ir Saudo Arabija. ES yra sudariusi susitarimus su Meksika ir Čile ir jau kurį laiką derasi dėl susitarimo liberalizuoti prekybą su MERCOSUR grupės šalimis – Argentina, Brazilija, Paragvajumi ir Urugvajumi⁸¹.

Taigi, Europos Sąjunga yra viena eksporto lyderių, kuri savo narėms suteikia plačias eksporto galimybes tiek į Europos, tiek ir į kitų regionų eksporto rinkas.

⁷⁸ <http://www.verslobanga.lt/lt/leidinys.full/3e802e8123ea0>, prisijungimo laikas: 2010-10-05.

⁷⁹ Lietuvos laisvosios rinkos institutas, http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/es_siekis_mazinti_tarptautines_prekybos_apribojimus/1402;from_topic_id:61, prisijungimo laikas: 2010-10-29.

⁸⁰ http://europa.eu/pol/comm/index_lt.htm, prisijungimo laikas: 2010-11-22.

⁸¹ Ten pat.

4.2. Prekybos raidos tendencijos Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą

Ekonominių reformų pradžioje pagrindiniai Lietuvos užsienio prekybos politikos orientyrai buvo integracija į tarptautinę prekybos sistemą, dvišalių ir daugiašalių prekybos sutarčių plėtra, pasvertas prekybos liberalizavimas. Lietuvos užsienio prekybos režimo spartus liberalizavimas atliko svarbų vaidmenį sukuriant sąlygas rinkos ekonomikai ir šalies ekonomikos plėtrai. Kaip pažymi kai kurie užsienio analitikai, „liberalus Lietuvos prekybos režimas buvo esminis ekonominio šalies atsigavimo veiksnys“⁸².

Lietuvos pasiruošimas narystei ES ir laipsniškas prekybos liberalizavimas vyko lygiagrečiai su siekiu įstoti į Pasaulio prekybos organizaciją⁸³.

Europos Sąjungos ekonomikos politika turi įtakos ir jai nepriklausančioms valstybėms, todėl Lietuva nuo pat ankstyvųjų savo nepriklausomybės metų siekė narystės joje, kad galėtų dalyvauti Europos Sąjungos vykstančiuose procesuose ir daryti įtaką jų turiniui. Lietuva, norėdama išvengti neigiamų diskriminacijos pasekmių ir pasinaudoti narystės teikiama nauda, tiesiog negalėjo ignoruoti tokio svarbaus ir stambaus ekonominio darinio, kuris, esant tokiai didelei įvairių šalių ekonominei tarpusavio priklausomybei, lemia kitų valstybių ūkius.

Nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuva įsijungė į Europos Sąjungos bendrąją užsienio prekybos politikos erdvę bei perėmė visus Europos Sąjungos sutartinius santykius su trečiosiomis šalimis ir tarptautinėmis organizacijomis, taip pat Europos Sąjungos taikomus prekybos instrumentus trečiosioms valstybėms. Pasikeitęs prekybos režimas reiškė, kad prekyboje su trečiosiomis šalimis Lietuva taiko vienodus su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis muitų tarifus bei prekybos instrumentus. Lietuvoje pagaminti produktai taip pat turi Europos Sąjungos kilmę ir trečiosios šalys lietuviškoms prekėms taiko tokius pačius muitų tarifus, kaip ir kitoms Europos Sąjungos valstybėms.

Įstojimas į Europos Sąjungos valstybių narių gretas Lietuvai atvėrė plačias rinkas, Lietuvos verslui atsirado didelės galimybės savo prekes ir produkciją eksportuoti į šalis, į kurias anksčiau net nesitikėdavo patekti. Taip Lietuva įsiliejo į bendrą daugiau kaip keturis šimtus milijonų vartotojų turinčią rinką⁸⁴.

Plėtojant užsienio prekybą, jokios manevro laisvės nebeliko – įstojus į ES turėjo būti įgyvendinama ES bendroji prekybos politika. Lietuvos išorės prekybinių ryšių politikoje pagrindinis dėmesys buvo sutelktas į ES vidaus rinkos reikalavimus ir konkurenciją joje. Atsilaikę ES vidaus

⁸² International Monetary Fund, Republic of Lithuania: Staff Report for the 1999, Article IV Consultation. Washington, D. C.: IMF Staff Country Report, No. 99/73, August 1999, p. 25

⁸³ Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą strategija: Tarptautinės konferencijos medžiaga. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 126.

⁸⁴ ec.europa.eu/lietuva/.../ziniasklaida_geguze2010_apie_lt.htm, prisijungimo laikas: 2010-11-22.

rinkoje užtikriname savo ekonominį augimą ir konkurencingumą pasaulio rinkose. Tai buvo svarbu dėl to, kad, stiprėjant didiesiems pasaulio regioniniams prekybiniais blokams, išliko tendencija sąlygiškai sparčiau plėtotis vieno bloko narių tarptautinei prekybai.

Tarptautiniai ekonominiai ryšiai plėtojosi pirmiausia kaip prekybiniai ryšiai – tai reiškia, kad internacionalizacija iki šiol daugiausiai vyko tik pasibaigus gamybos procesui. Pamažu plėtojosi ir kapitalo judėjimas. Pasaulio mastu sklido ne tik pagamintos prekės ir finansinis kapitalas, bet vis daugiau išsiskleidė ir pati gamyba – išardant jos ištisinį gamybos procesą į atskiras technologines grandis ir išdėstant jas tarptautiniu mastu vadovaujantis gamybos racionalizavimo, gamybos sąnaudų mažinimo ir gamybos plėtojimo strateginiais tikslais. Todėl ir Lietuvos tarptautinės ekonomikos politika privalėjo būti orientuota pirmiausia ir iš esmės į naujų perspektyvių gamybos procesų kūrimą ir plėtojimą Lietuvoje – skatinant tam tikrus TUI (greta vidaus pramonės politikos priemonėmis vykdomo vietos gyventojų orientavimo ir skatinimo)⁸⁵.

Tačiau įstojimas į Europos Sąjungą nesibaigė tik sutarties pasirašymu. Įstojusi į Europos Sąjungą Lietuva paaukėjo visas iki narystės Europos Sąjungoje sudarytas laisvos prekybos sutartis, nors kai kurios ir po įstojimo į Europos Sąjungą ir išliko naudingos. Ir visa tai tik tam, kad visoje Europos Sąjungoje būtų užtikrintas vieningas užsienio prekybos politikos įgyvendinimas. Lietuva galbūt ir būtų galėjusi išsaugoti keletą laisvos prekybos sutarčių, tačiau įstojimas į Europos Sąjungą buvo daug svarbesnis nei vienas kitas prarastas susitarimas. Lietuva negalėjo primesti Europos Sąjungai savo valios, ji turėjo elgtis pagal nusistovėjusią tvarką, t. y. nuo įstojimo dienos santykiuose su trečiosiomis valstybėmis ji turėjo taikyti tokius atitinkamų prekių muitų tarifus, kokius taiko Europos Sąjunga. Paradoksalu, tačiau Lietuva atsiskyrusi nuo vieno politinio darinio – Sovietų sąjungos, savo noru perėjo į kitą, ne mažiau griežtus reikalavimus taikančio, politinio darinio įtakos zoną.

Tačiau, kaip jau buvo nurodyta, Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą daugeliu atžvilgiu Lietuvai buvo naudingas. Tai ne tik naujai atsivėrusios rinkos, nauji verslo partneriai, didesnės eksporto galimybės, bet ir Lietuvos eksportuojamų prekių pripažinimas Europos Sąjungos prekėmis, t. y. prekėmis ne mažos ir retai kam žinomos valstybės, o pilnateisės Europos Sąjungos narės.

Šalies integracija į Europos Sąjungą lėmė Lietuvos eksporto krypčių kaitą pastaraisiais metais – vis didesnė produkcijos dalis buvo parduodama Europos Sąjungos ir kandidačių šalių rinkose, o prekių įvežimas į NVS mažėjo ne tik santykinai, bet ir absoliučiai.

Lietuvos užsienio prekybos politika dėl narystės Europos Sąjungoje tam tikra prasme išgyveno tam tikrą revoliucinį periodą. 2004 m. Lietuva sulaukė itin sparčios užsienio prekybos plėtros. Pavyzdžiui, 2004 m. sausio – rugsėjo mėn. palyginti su atitinkamu laikotarpiu 2003 metais, Lietuvos

⁸⁵ R.Grinevičius, Rakauskienė, R.Patalavičius, M.Tvarijonavičienė ir kt. Eksporto investicijos ir plėtra Lietuvoje.

prekių eksportas padidėjo net 18,9 proc. Nemaža dalimi prie didėjančio eksporto prisidėjo ir Mažeikių nafta, kuri ją valdančios įmonės „Jukos“ dėka tiekė papildomus viršijančius planą naftos kiekius. Pavyzdžiui, į Vakarų valstybes 2004 m. išvežta 35,5 proc. daugiau rafinuotų naftos produktų nei tuo pačiu laikotarpiu 2003 metais⁸⁶. Tai tik patvirtina, kad itin sėkminga Mažeikių naftos veikla tapo vienu pagrindinių eksporto variklių.

Vos tik Lietuvai įstojus į ES valstybių narių gretas, t. y. 2004 m., svarbiausi Lietuvos eksporto partneriai buvo Vokietija (10,3%), Latvija (10,2%), Rusija (9,3%), Prancūzija (6,3%). Svarbiausi importo partneriai: Rusija (23%), Vokietija (16,8%), Lenkija (7,7%), Nyderlandai (4%) (6 lentelė).

6 lentelė. Lietuvos eksportas ir importas 2004 m.

2004 m. gegužės mėn. eksportas		%	2004 m. gegužės mėn. importas		
	mln. Lt			mln. Lt	%
Iš viso	1932,7	100	Iš viso	2633,2	100
<i>ES-15¹</i>	<i>905,3</i>	<i>46,8</i>	<i>ES-15¹</i>	<i>1415,7</i>	<i>53,8</i>
<i>ES-25²</i>	<i>1254,8</i>	<i>64,9</i>	<i>ES-25²</i>	<i>1926,5</i>	<i>73,2</i>
<i>Ne ES šalys</i>	<i>677,9</i>	<i>35,1</i>	<i>Ne ES šalys</i>	<i>706,7</i>	<i>26,8</i>
Vokietija	203,0	10,5	Vokietija	534,1	20,3
Rusija	183,4	9,5	Rusija	425,8	16,2
Nyderlandai	131,7	6,8	Latvija	120,9	4,6
JAV	122,4	6,3	Nyderlandai	115,4	4,4
Danija	115,1	6,0	Italija	114,0	4,3
Prancūzija	108,6	5,6	Suomija	109,0	4,1
Jungtinė Karalystė	96,9	5,0	Prancūzija	102,2	3,9
Lenkija	83,6	4,3	Švedija	101,9	3,9
Švedija	80,8	4,2	Danija	99,2	3,8
Kitos	640,1	33,2	Kitos	695,3	26,3

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas

Vėliau, 2004 – 2006 metais, eksportas į ES itin išaugo. Šiuos pokyčius didele dalimi paskatino ir pasikeitusios Lietuvos užsienio prekybos su ES šalimis sąlygos. Vertinant prekybą su visomis ES valstybėmis narėmis, prekybos mastas padidėjo apie 20 procentinių punktų dėl didesnio šalių skaičiaus po 2004 m. gegužės 1 dienos⁸⁷.

Eksporto į ES dalis 2005 – 2006 metais, palyginti su praėjusiais metais, truputį sumažėjo. Eksporto į ES augimo tempas pastaraisiais metais buvo didelis, tačiau eksporto dalies mažėjimą lėmė eksporto į NVS rinkas atsigavimas. Importo iš ES kaita vyko panašiai kaip ir eksporto į ES.

⁸⁶ www.dnbNord.lt/files/Apzvalgos/lep/lusa_2004_birzelis.pdf, prisijungimo laikas: 2010-11-02.

⁸⁷ Jatulavičienė G., Kučinskienė M., Garuckas R. Lietuvos užsienio prekybos pokyčiai integruotoje Europos Sąjungoje.

Pastebėtina, kad Lietuvai įstojus į ES, užsienio prekybos su ES šalimis plėtra nesumažino prekybos su NVS šalimis didėjimo (6 lentelė). Tai iš dalies susiję su sparčiu šalies ekonomikos augimu, žemės ūkio produkcijos eksporto į trečiąsias šalis subsidijavimu, naftos ir jos produktų kainų kilimu⁸⁸.

Taigi, Lietuva, tapusi Europos Sąjungos nare, ne tik įgyvendino bendros užsienio prekybos politikos priemones, bet ir kartu su kitomis narėmis privalėjo kurti bendrą prekybos politiką, kelti bendrus tikslus, principus, numatyti procedūras ir pan.

4.3. Ekonominės integracijos į Europos Sąjungą įtaka prekybai

Tapusi ES nare, Lietuva perėmė ES bendrosios prekybos politikos reikalavimus ir priemones, t. y. visus ES sutartinius santykius su trečiosiomis šalimis ir tarptautinėmis organizacijomis, taip pat nutraukė anksčiau sudarytas laisvosios prekybos sutartis.

Nors užsienio prekybos režimą nustato ES Taryba ir Europos Komisija, jis yra privalomas visoms ES šalims, tačiau Lietuva neturi formalios iniciatyvos teisės užsienio prekybos srityje. Bet būdama visateisė ES narė, Lietuva visgi turi teisę teikti ES institucijoms teisės aktų keitimo ir tobulinimo siūlymus, taip pat gali ginti savo šalies interesus susitikimuose ar svarstant Komisijos siūlymus.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, ji pati turėjo taikyti Europos Sąjungos prekybos sąlygų lengvatas besivystančioms šalims. Tai lietė bendrąją preferencijų sistemą besivystančioms valstybėms, laisvą prekių vežimą vienuolikai Viduržemio jūros šalių bei lengvatas, numatytas Lomė konvencijoje⁸⁹ 71 Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybei⁹⁰.

⁸⁸ V. Rimkus, A. Misiūnas, J. Gervė, Lietuvos užsienio prekybos pokyčių analizė 2006

⁸⁹ 1975 m. vasario 28 d. Lomėje įvyko Europos ekonominės bendrijos (EEB) ir 46 Afrikos, Karibų and Ramiojo Vandenyno šalių susitikimas, vadinamas pirmąją Lomės konvencija (*first Lomé Convention*).

⁹⁰ Ginevičius R., Rakauskienė O., Patalavičius R., Tvaronavičienė M., Kalašinskaitė K., Lisauskaitė V. Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje, p. 363. Rakauskainė O., Patalavičius R., Lietuvos užsienio prekybos politika. Klaipėda, 2005, p. 134.

7 lentelė. Svarbiausi užsienio prekybos partneriai

	Eksportas			Importas	
	mln. Lt	%		mln. Lt	%
Iš viso	25819,2	100	Iš viso	34383,6	100
<i>ES-15</i>	11753,0	45,5	<i>ES-15</i>	15454,5	44,9
<i>ES-25</i>	17269,9	66,9	<i>ES-25</i>	21758,2	63,3
<i>NVS</i>	4216,7	16,3	<i>NVS</i>	9177,8	26,7
<i>ELPA</i>	1782,0	6,9	<i>ELPA</i>	524,6	1,5
Vokietija	2649,8	10,3	Rusija	7905,3	23,0
Latvija	2629,9	10,2	Vokietija	5770,3	16,8
Rusija	2394,8	9,3	Lenkija	2630,5	7,7
Prancūzija	1629,2	6,3	Nyderlandai	1386,2	4,0
Jungtinė Karalystė	1373,8	5,3	Latvija	1319,0	3,8
Švedija	1305,1	5,1	Danija	1238,5	3,6
Estija	1291,3	5,0	Suomija	1154,9	3,4
Nyderlandai	1246,7	4,8	Švedija	1151,9	3,4
Lenkija	1243,6	4,8	Italija	1109,3	3,2
Danija	1228,9	4,8	Estija	1109,1	3,2
JAV	1219,6	4,7	Prancūzija	1105,0	3,2
Šveicarija	1179,9	4,6	Kinija	818,2	2,4
Baltarusija	823,5	3,2	Jungtinė Karalystė	806,3	2,3
Belgija	714,5	2,8	Belgija	740,7	2,2
Ukraina	592,9	2,3	Baltarusija	669,0	1,9

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija

4.4. Lietuvos pokyčiai prekybos politikoje Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą

Lietuva – nedidelė valstybė, turinti ribotą vidaus rinką, todėl jai būtina aktyvi užsienio prekyba. Galimybė eksportuoti produkciją daugeliui įmonių padeda ne tik išsilaikyti rinkoje, bet ir didinti gamybos ir prekybos, apimtis, išlaikyti ir kurti naujas darbo vietas. Lietuvoje verslo ateities perspektyvos siejamos su didėjančiu prekių eksportu ir paslaugomis, todėl tikėtina, kad eksporto reikšmė nemažės. Labai svarbus uždavinys yra plėsti užsienio prekybą⁹¹.

Pagal Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijos duomenis⁹² matyti, kad didžiausi eksporto partneriai buvo ir lieka Rusijos Federacija, Vokietija ir Latvija. Į kiekvieną iš jų 2005 metais vidutiniškai eksportuota po 10 proc. viso prekių eksporto. 2006 metais eksportas į Rusiją ir Latviją didėjo, o Lietuvos eksporto į Vokietiją dalis sumažėjo iki 8,7 proc. viso eksporto. Vis svarbesnėmis

⁹¹ Jatulavičienė G., Kučinskienė M., Garuckas R. Lietuvos užsienio prekybos pokyčiai integruotoje Europos Sąjungoje.

⁹² Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija, www.ukmin.lt/lt/renginiai/detail.php?ID=9476, prisijungimo laikas: 2010-11-02.

tapo Lietuvos eksporto partnerės Lenkija ir Estija, kurių 2006 metų rodikliai atitinkamai buvo 6,0 proc. ir 6,5 proc. Svarbiausios Lietuvos eksporto partnerės 2006 metais buvo Rusija (12,8 proc.), Latvija (11,1 proc.), Vokietija (8,7 proc.), Estija (6,5 proc.), o svarbiausios importo partnerės – Rusija (24,4 proc.), Vokietija (14,8 proc.), Lenkija (9,6 proc.), Latvija (4,8 proc.)

8 lentelė. Eksportas ir importas mėnesiais 2006 m.

	Eksportas		Importas		Balansas	
	mln. Lt	mln. EUR	mln. Lt	mln. EUR	mln. Lt	mln. EUR
Sausis	2736,9	792,6	3455,9	1000,9	-719,0	-208,3
Vasaris	2876,5	833,1	3624,0	1049,6	-747,5	-216,5
Kovas	3461,5	1002,5	4780,7	1384,6	-1319,2	-382,1
Balandis	3139,4	909,2	4002,0	1159,1	-862,6	-249,9
Gegužė	3610,9	1045,8	4762,9	1379,4	-1152,0	-333,6
Birželis	3384,7	980,3	4587,9	1328,7	-1203,2	-348,4
Liepa	3163,2	916,1	4218,1	1221,7	-1054,9	-305,6
Rugpjūtis	3402,0	985,3	4838,5	1401,3	-1436,5	-416,0
Rugsėjis	3461,3	1002,5	4872,2	1411,1	-1410,9	-408,6
Spalis	3434,4	994,7	4728,3	1369,4	-1293,9	-374,7
Lapkritis	3163,7	916,3	4847,4	1403,9	-1683,7	-487,6
Gruodis	3053,8	884,4	4556,7	1319,7	-1502,9	-435,3

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas

Nors Lietuvai įstojus į ES padidėjo eksportuojančių pramonės įmonių galimybės, tačiau staigios šalies pramonės įmonių eksporto plėtros į užsienio rinkas nebuvo užfiksuota.

Kelerius metus trukę integracijos procesai ir su jais susiję pokyčiai nulėmė eksporto struktūros kitimą tiek geografiniu, tiek prekinio požiūriu. Lietuva pradėjo prekiauti su daugeliu pasaulio šalių, tačiau intensyviausi prekybiniai ryšiai visgi buvo palaikomi su gretimomis geografiniu atžvilgiu šalimis.

2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai įstojus į ES, pasikeitė užsienio prekybos santykiai. Nuo šios datos nebegaliojo prekybos suvaržymai tarp ES valstybių senbuvų ir naujokių, todėl susiklostė palankios sąlygos jų tarpusavio prekybai. Kaip ir kitos ES valstybės narės, Lietuva laikėsi ir šiuo metu tebesilaiko bendros muitų politikos, pagal kurią prekiaudama su trečiosiomis šalimis, taiko ES nustatytus vienodus importo muitus, preferencijas ir kitus prekybinius apribojimus. Tačiau nebegalioja kai kurios lengvatos, nustatytos ankstesnėmis Lietuvos laisvos prekybos sutartimis su kai kuriomis trečiosiomis šalimis (pvz., prekybiniams santykiams su Ukraina). Tokie prekybinių sąlygų pokyčiai, be abejo, turi ir ateityje turės labai didelę įtaką Lietuvos užsienio prekybai⁹³.

⁹³ http://www.lrvk.lt/bylos/Teises_aktai/2004/11/3734.doc, prisijungimo laikas:2010-11-05.

Taigi, vienodų prekybos taisyklių taikymas, laisvo prekių judėjimo kliūčių panaikinimas, galimybės naudotis palankiomis ES prekybos sutarčių su kitomis valstybėmis ar jų grupėmis sąlygomis, sudarė Lietuvos įmonėms galimybes skverbtis į kitų šalių rinkas ir pradėti jose savo verslą. Nuo prekybos (prekių ir paslaugų eksporto) plėtros tiesiogiai ar netiesiogiai priklauso ir darbo vietų gausėjimas.

4.5. Lietuvos užsienio prekybos tendencijos ir perspektyvos

Prekių ir paslaugų eksporto reikšmė globalizacijos akivaizdoje tampa vis aktualesnė socialinei ir ekonominei Lietuvos bei visos ES raidai. Lietuvos eksporto augimo tempai spartesni nei ES valstybių narių vidutiniai tempai⁹⁴.

Lietuva – nedidelė valstybė, turinti ribotą vidaus rinką, todėl jai būtina aktyvi užsienio prekyba. Galimybė eksportuoti produkciją daugeliui įmonių padeda ne tik išlaikyti rinkoje, bet ir didinti gamybos, kartu ir prekybos, apimtis, išlaikyti ir kurti naujas darbo vietas. Lietuvoje verslo ateities perspektyvos siejamos su didėjančiu prekių eksportu ir paslaugomis, todėl tikėtina, kad eksporto reikšmė nemažės. Labai svarbus uždavinys yra plėsti užsienio prekybą.

Šalies įmonės turi būti konkurencingos tarptautinėje rinkoje, kad galėtų sėkmingai eksportuoti savo produkciją. Todėl valstybė turi stengtis didinti įmonių konkurencingumą, skatinti smulkaus ir vidutinio verslo bei verslo paslaugų sektorių gaminti produkciją ir teikti paslaugas, turinčias paklausą užsienyje, remti tarptautinę ir vietinę kooperaciją, skatinti didelę kuriančių pramonės šakų pridėtinę vertę, kuriose taikomos naujos technologijos, plėtrą, remti technologijų ir inovacijų kūrimą ir perėmimą.

Lietuva turėtų stengtis išlaikyti esamas eksporto rinkas ir agresyviau skverbtis į rinkas, kurioms krizės poveikis yra minimalus arba kurioms ekspertai planuoja gana greitą ekonomikos atsigavimą. Sutelktos ir sistemingos pastangos turėtų būti nukreiptos į Baltijos jūros regiono rinkas: Latviją, Estiją, Skandinaviją⁹⁵. Taip pat turėtų išlaikyti ir stiprinti pozicijas ES rinkoje: Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje, Lenkijoje, Beniliukso šalyse, aktyviai dirbti tradicine Rytu (NVS) – Rusijos, Ukrainos, Baltarusijos – kryptimi, aktyviau bendradarbiauti su mažiau žinomomis, bet didele perkamąją galią turinčiomis rinkomis: Kazachstanu, Užkaukazės, arabų šalimis, Izraeliu, JAV, Italija, Balkanų šalimis. Eksporto rinkų įvairinimas ateityje turėtų būti pagrindinis saugiklis nuo išoriniu

⁹⁴ 2009 m. lapkričio mėn. 11 d. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos 2009-2013 m. eksporto plėtros strategijos ir jos įgyvendinimo plano patvirtinimo, Nr. 1494.

⁹⁵ 2009 m. lapkričio mėn. 11 d. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos 2009-2013 m. eksporto plėtros strategijos ir jos įgyvendinimo plano patvirtinimo, Nr. 1494

krizių, nemokumo ir panašiu problemų, todėl potencialių rinkų sąrašas nėra baigtinis ir turėtų būti nagrinėjamos Lietuvos įmonių galimybės eksportuoti į kylančios ekonomikos šalis: Kinija, Indija, kitas Artimųjų Rytų, Lotynų Amerikos šalis⁹⁶.

4.6. Lietuvos užsienio prekybos tendencijos ekonomikos recesijos metais

Šiuo metu Lietuvos užsienio prekyba reguliuojama Lietuvos Respublikoje galiojančiais teisės aktais bei įvairiomis dvišalėmis ar daugiašalėmis tarptautinėmis sutartimis (laisvosios prekybos sutartys, ekonominio bendradarbiavimo sutartys). Pagrindinis užsienio prekybos reglamentavimo instrumentas yra Lietuvos Respublikos muitų tarifų įstatymas. Jame yra numatyti visi importo ir eksporto muitų taikymo atvejai. Antidempingo, kompensacinių ir protekcinų priemonių taikymo galimybes nustato atitinkami Lietuvos Respublikos įstatymai.

Užsienio prekybos skaidrumą Lietuvoje padidintų privalomas reikalavimas įvertinti ir pateikti viešai kiekvienos siūlomos užsienio prekybos apribojimo priemonės naudą ir kaštus visam šalies ūkiui ir atskiroms grupėms. Šios priemonės turi apimti ne tik tarifinius barjerus (importo muitų mokesčius), bet ir įvairius netarifinius barjerus (antidempingo bylas, apsaugos priemones, sertifikavimą, prekių standartų taikymą, fitosanitarinių bei veterinarinių normų taikymą ir pan.)⁹⁷.

Pastarąjį dešimtmetį Lietuvos užsienio prekybos rodikliai vis gerėjo. Pavyzdžiui, 2008 metais, palyginti su 2007 metais, visas Lietuvos prekių eksportas padidėjo 28,4 procentais, o importas – 18 procentų. Šiuo laikotarpiu į ES išvežta 60,3 procento visų Lietuvos eksportuotų prekių, o į Lietuvą iš ES įvežta 57,3 procento visų importuotų prekių. Į ES išvežtų prekių vertė padidėjo 19,6 procentais, o iš ES įvežtų sumažėjo 1 procentu.

Eurostat duomenimis, 2008 metais, palyginti su 2007 metais, Lietuvos prekių eksportas padidėjo 28,5 procento, t. y. Lietuvos eksportas augo sparčiau nei bendras ES – 27 (3,1 procento) ir kaimyninių Baltijos valstybių – Latvijos (13,8 procento) ir Estijos (5,4 procento) – eksportas.

⁹⁶ Ten pat.

⁹⁷ http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/apie_lietuvos_uzsienio_prekybos_politika/1757. prisijungimo laikas: 2010-09-29.

9 lentelė. Eksportas, importas pagal valstybes

Sąjunga, valstybė	2008 m. sausis–gruodis	
	Eksportas (mln. litų)	Importas (mln. litų)
Iš viso	55511,0	73006,3
Europos Sąjunga	33472,4	42016,0
Airija	152,6	138,6
Austrija	166,7	642,5
Belgija	916,5	1751,0
Bulgarija	93,1	86,0
Čekijos Respublika	399,8	1086,1
Danija	2598,0	1560,9
Estija	3169,8	2115,7
Graikija	40,9	55,7
Ispanija	906,9	1043,1
Italija	884,0	2598,2
Jungtinė Karalystė	2567,8	1371,9
Kipras	20,2	98,0
Latvija	6442,2	3801,0
Lenkija	3207,8	7291,3
Liuksemburgas	96,3	93,3
Malta	25,6	6,3
Nyderlandai	1896,5	2562,2
Portugalija	151,2	50,1
Prancūzija	2682,4	2088,7
Rumunija	122,1	84,3
Slovakija	93,0	329,4
Slovėnija	30,4	212,9
Suomija	760,8	1525,5
Švedija	1885,5	2170,1
Vengrija	183,9	605,4
Vokietija	3974,6	8647,8
Įvairios šalys (Atsargos ir maisto atsargos, tiekiamos vykdant Bendrijos vidaus prekybą)	3,8	-
NVS	14320,3	24747,8
Armėnija	3,7	0,8
Azerbaidžanas	52,7	23,2
Baltarusija	2495,8	1247,0
Gruzija	53,9	17,9

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas

Tačiau po spartaus eksporto augimo 2007 – 2008 m., 2009 m. sausio – kovo mėn. Lietuvos ekonomika patyrė nuosmukį. Buvo fiksuoti neigiami visų verslo veiklų rezultatai. Sparčiausiai krito statybos, transporto ir prekybos sektoriai. Dėl vartojimo mažėjimo Lietuvoje ir pagrindinėse užsienio prekybos rinkose smuko pramonė.

2009 m. eksportuota prekių už 40,7 mlrd. Lt, importuota – už 45,1 mlrd. Lt, užsienio prekybos

deficitas sudarė 4,4 mlrd. litų ir buvo 74,8 proc. mažesnis nei 2008 metais. Negalutiniais duomenimis gruodį eksportuota prekių už 3,7 mlrd. Lt, importuota – už 3,8 mlrd. Lt. 2009 m. gruodžio mėn., palyginti su 2008 m. gruodžio mėn., eksportas padidėjo 4,6 proc., importas sumažėjo 19,8 proc.

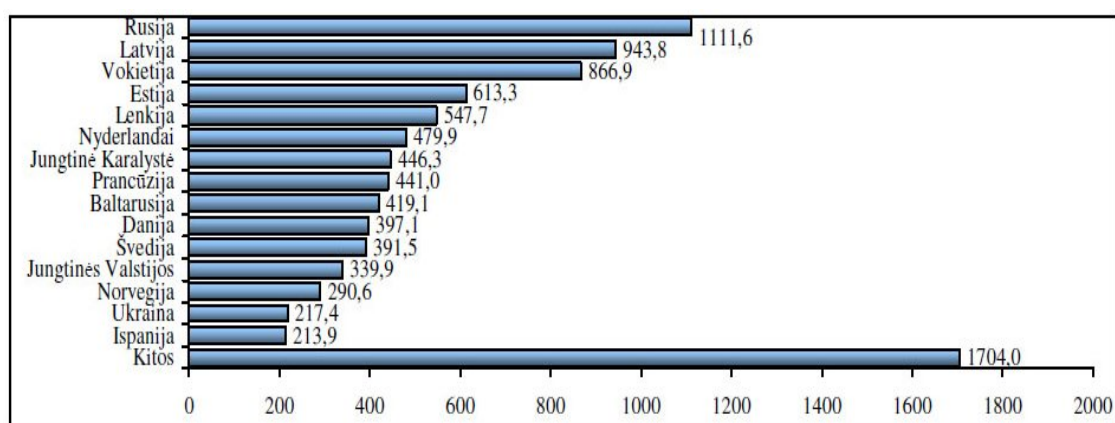
	Eksportas	Importas	Balansas
2009 m. I ketvirtis	9424,0	10451,2	-1027,2
2008 m.	55477,4	72593,2	-17115,8
I ketvirtis	12581,1	17963,4	-5382,3
II ketvirtis	14887,4	19440,5	-4553,1
III ketvirtis	15534,9	19508,1	-3973,2
IV ketvirtis	12474,0	15681,2	-3207,2

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas

5 paveikslas. Užsienio prekyba, mln. Litų

2009 m., lyginant su 2008 m., eksportas ir importas sumažėjo atitinkamai 26,6 ir 38,2 procentais; be mineralinių produktų, eksportas sumažėjo 23,3 proc., importas – 38 proc.; lietuviškos kilmės prekių eksportas sumažėjo 27,2 proc., be mineralinių produktų – 21,9 proc.

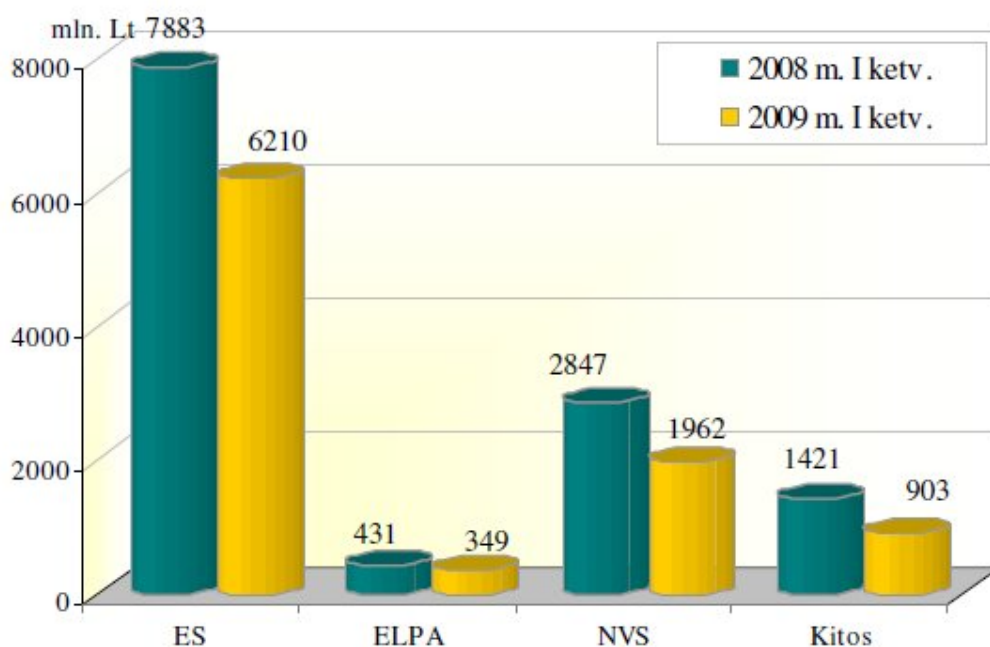
Eksporto sumažėjimui įtakos turėjo 37 proc. sumažėjęs apdorotų naftos alyvų ir alyvų, gautų iš bituminių mineralų, 48,7 proc. – trašų, 38,8 proc. – antžeminio transporto priemonių, 35,5 proc. – elektros mašinų ir įrangos eksportas. Importo sumažėjimui įtakos turėjo 37,2 proc. sumažėjęs žalios naftos, 66,7 proc. – antžeminio transporto priemonių, 40,5 procentai – katilų, mašinų ir mechaninių įrenginių importas.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas

6 paveikslas. Pagrindinės Lietuvos eksporto partnerės 2009 m. I ketvirtį

2009 m. I ketvirtį daugiausia prekių iš Lietuvos eksportuota į tas valstybes, kurios pastaraisiais metais buvo svarbiausios Lietuvos prekybos partnerės: į Rusiją (11,8 proc. bendro Lietuvos eksporto), Latviją (10 proc.), Vokietiją (9,2 proc.), Estiją (6,5 proc.), Lenkiją (5,8 proc.), Nyderlandus (5,1 proc.), Jungtinę Karalystę ir Prancūziją (po 4,7 proc.), Baltarusiją (4,6 proc.) bei Daniją (4,2 proc.). Nors 2009 m. I ketv., palyginti su 2008 m. I ketv., bendras Lietuvos eksportas į ES sumažėjo, į 5 ES valstybes (Slovėniją, Suomiją, Nyderlandus, Belgiją ir Slovakiją) jis pastebimai padidėjo. Analizuojamu laikotarpiu, tarp 20 svarbiausių Lietuvos eksporto partnerių (į kurias 2009 m. I ketv. eksportuotų prekių vertė sudarė 90,9 proc. bendro Lietuvos eksporto), prekių eksportas sumažėjo net į 16 šalių, o padidėjo tik į keturias valstybes: Suomiją (36,2 proc.), Nyderlandus (31,1 proc.), Belgiją (8,5 proc.) ir Baltarusiją (5,8 proc.).

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas

7 paveikslas. Lietuvos eksportas pagal valstybių grupes, mln. Lt 2008 m. I ketv. ir 2009 m. I ketv.

2009 m. sausio – kovo mėn. pagrindinėms prekybos politikos veiklos kryptims įtakos turėjo pasaulio finansų krizė. Kai kurios šalys, nepaisydamos aukščiausiu lygiu išsakomų politinių pasižadėjimų išlaikyti atviras rinkas, pradėjo taikyti naujas prekybą ribojančias priemones, tokiu būdu bandydamos pagerinti savo gamintojų konkurencinę padėtį. Pasaulio prekybos organizacija (PPO)

ėmėsi naujai įsivedamų protekcionistinių priemonių stebėjimo ir raportavimo apie jas vaidmens. Tuo pat metu PPO Dohos plėtros darbotvarkės (DDA) derybų raundas vyko labai vangiai – ne tik dėl finansų krizės, bet ir dėl to, kad buvo laukiama, kol bus patvirtinta naujoji JAV administracija⁹⁸.

2010 m. ekonomikos plėtros laukiama kone visose svarbiausiose rinkose – Vokietijoje, Lenkijoje, Nyderlanduose, Jungtinėje Karalystėje. Tikimasi geresnės nei 2009 m. Baltijos šalių bei Rusijos ekonomikos perspektyvos. Prognozuojama, kad prekybą su NVS rinkomis stabdys nuo 2010 m. sausio 1 d. sukurta Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano muitų sąjunga, kuri suteikė palankesnes transportavimo sąlygas, tačiau po pereinamojo laikotarpio turėtų padidėti importo muitai, labiausiai Baltarusijoje ir Kazachstane.

2010 metų rugpjūtį eksportas sudarė 4900 mln. Lt, importuota – už 5200 mln. Lt. Užsienio prekybos deficitas Lietuva sudarė 300 mln. Lt, kuris yra 49,8 procento mažesnis nei 2009 m. rugpjūčio mėn.⁹⁹ Per metus (2010 m. rugpjūtį, palyginus su 2009 m. rugpjūčiu), eksportas ir importas padidėjo atitinkamai 43,4 ir 29,2 procento. Mineralinių produktų eksportas ir importas padidėjo atitinkamai 41,2 ir 35,7 procentais, atitinkamai lietuvių kilmės prekių eksportas padidėjo 39,9 procentai, be mineralinių produktų – 35,8 procentai.

Eksporto didėjimui įtakos turėjo 52,1 procentais padidėjęs naftos produktų eksportas, 84,2 procentais transporto priemonių, 34 procentais – plastiko ir jo dirbinių prekės. Importo padidėjimui įtakos turėjo 60,8 procentais padidėjusios importo katilų, mašinų ir mechaninių įrenginių prekės bei 4,5 procentais – žalia nafta¹⁰⁰.

10 lentelė. Užsienio prekybos su svarbiausiais partneriais struktūra ir pokytis

Eksportas	2010 m. sausio–rugsėjo mėn.			Importas	2010 m. sausio–rugsėjo mėn.		
	mln. Lt	%	palyginti su 2009 m. sausio–rugsėjo mėn., padidėjimas, sumažėjimas (-), %		mln. Lt	%	palyginti su 2009 m. sausio–rugsėjo mėn., padidėjimas, sumažėjimas (-), %
Iš viso	38056,6	100,0	28,4	Iš viso	42928,9	100,0	28,8
<i>ES</i>	23363,6	61,4		<i>ES</i>	24109,2	56,2	22,4
<i>NVS¹</i>	9881,3	26,0		<i>NVS¹</i>	15416,1	35,9	40,6
<i>ELPA²</i>	1140,0	3,0		<i>ELPA²</i>	272,5	0,6	-7,7
Rusija	5710,2	15,0		Rusija	14131,5	32,9	40,8
Vokietija	3896,8	10,2		Vokietija	4760,4	11,1	28,6
Latvija	3642,9	9,6		Latvija	3839,5	8,9	14,4
Lenkija	2894,6	7,6		Lenkija	2581,7	6,0	20,7
Estija	2003,4	5,3		Nyderlandai	1792,3	4,2	29,4

⁹⁸ http://www.ukmin.lt/lt/veikla/veiklos_sritys/ukio_apzvalga/ketvirtine/Doc/2009m.Iketv.apzvalga%5B1%5D.pdf,

prisijungimo laikas: 2010-09-13.

⁹⁹ <http://www.lithuaniatribune.com/2010/10/09/foreign-trade-of-lithuania-in-january%E2%80%93august-2010/>,

prisijungimo

laikas: 2010-10-22.

¹⁰⁰ Ten pat.

Nyderlandai	1965,2	5,2	35,4	Belgija	1420,6	3,3	39,3
Baltarusija	1901,2	5,0	44,3	Italija	1369,2	3,2	18,7
Jungtinė Karalystė	1851,6	4,9	45,2	Švedija	1338,1	3,1	46,7
Ukraina	1448,3	3,8	68,2	Estija	1199,3	2,8	33,9
Švedija	1372,1	3,6	26,2	Prancūzija	1082,2	2,5	33,6
Danija	1238,1	3,3	8,3	Kinija	1068,6	2,5	28,3
Prancūzija	1207,3	3,2	19,5	Danija	769,5	1,8	-2,5
Kitos šalys	8924,9	23,3	-	Kitos šalys	7576,0	17,7	-

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas.

4.7. Lietuvos užsienio prekybos su ne Europos Sąjungos šalimis vertinimas

Rašant šį darbą buvo apklausti įmonių, prekiaujančių su ne Europos Sąjungos šalimis, atstovai (tyrimo instrumentarius žr. 1 priedą). Buvo atlikta atrankinio tyrimo sisteminė analizė, kuri parodė, kad Lietuvos verslo atstovai yra labai suinteresuoti eksportuoti savo produkciją. Rinkos sąlygų diktatas suteikia galimybę eksportuoti savo prekes ne tik į Europos Sąjungos šalis.

Buvo atlikta verslo subjektų apklausa, kurie eksportuoja savo produkciją į Rytų kaimynes (Rusiją ir Baltarusiją) ir Vakarų valstybes (Islandiją). Lietuvos įmonių produkciją ir paslaugas teigiamai vertina eksporto partneriai ir rytuose ir vakaruose. Tai skatina Lietuvos verslininkų didelį norą bendradarbiauti. Prekybininkai sutartinai tvirtina, kad finansiškai eksportas tiek į Rytų, tiek į Vakarų valstybes finansiškai yra labai patrauklus. Finansinė grąža yra didesnė negu prekiaujant vietinėje rinkoje. Taip pat eksportą įtakoja ir nedidelė Lietuvos rinka, kai kuriais atvejais apskritai tokios rinkos Lietuvoje nebuvimas.

Specifinė apklaustųjų verslininkų produkcija, kurie bendradarbiauja su Rusija ir Baltarusija, leido neprarasti užimamų rinkų pozicijų ir pastaraisiais krizės metais. Bendradarbiavimas išliko stabilus, didelių svyravimų nepatyrė. Tačiau prekyba su Islandija, krizės metais sumažėjo. Pagrindė tam įtakos turėjo tai, kad Islandija viena iš pirmųjų ir viena iš stipriausia patyrė krizės padarinius. 2008-2010 metais Lietuvos atstovas Islandijoje prarado apie 40% užimamos rinkos.

Pradedant bendradarbiauti su užsienio rinkomis visuomet iškyla sunkumų, ne išimtis yra ir Rusijos, Baltarusijos ar Islandijos rinkos. Muitus į Rusiją ir Baltarusiją verslininkai supranta kaip savaime suprantamą dalyką. Papildomų sunkumų eksportuojant produkciją į šias rinkas sukelia tai, kad visos prekės ar jų sudedamosios dalys turi būti sertifikuotos pagal atitinkamų valstybės institucijų reikalavimus, kurie yra ypatingai aukšti. Nestabili, greitai kintanti politinė padėtis šiose valstybėse, taip pat stipriai pasunkina eksporto procedūras. Pasikeitus atitinkamų institucijų vadovams, stipriai gali

pakisti ir visos eksporto sąlygos. Papildomų sunkumų kyla ir dėl korupcijos valdžios sluoksniuose. Tuo tarpu prekyboje su Islandija netrukdo muitai, tačiau kaip ir prekyboje su rytų valstybėmis visos prekės ar jų sudedamosios dalys turi atitikti įvežamoms prekėms keliamus reikalavimus.

Vertinant Lietuvos Respublikos teisinę bazę, ji nesudaro didelių sunkumų eksportuojant produkciją į Rusiją ar Baltarusiją. Tačiau prekybos tobulinimui su rytų valstybėmis, anot apklaustųjų verslininkų, stipriai padėtų supaprastintos sienų kirtimo procedūros iš Rusijos ir Baltarusijos pusės. Tuo tarpu prekyboje su Islandija tiek Lietuvos, tiek Islandijos teisinė aplinka nesukelia didelių sunkumų prekyboje.

Vertinant verslo perspektyvą ateinantiems keliems metams, verslininkai neslepia optimizmo, prekyba su Rusija ir Baltarusija turėtų didėti. Prekyba su Islandija turėtų sugrįžti į 2008 lygį, o gal ir dar labiau išaugti.

IŠVADOS

1. Užsienio prekyba yra sudėtingas įvairių veiksnių, jų tarpusavio sąveikos ir veikslių kompleksas, apsprendžiantis šalies makroekonominis rodiklius ir apimantis šalies rinkotyra ir rinkodara, produktų kūrimą, jų kokybišką gamybą, įpakavimą, logistiką, paskirstymą, reklamą ir pardavimą. Užsienio prekybos, visų pirma importo reguliavimas, vyksta taikant ekonominius, teisinius ir administracinius reguliavimo instrumentus.
2. Lietuva, būdama Sovietų sąjungos dalimi nevykdė ne tik jokios savarankiškos prekybos, bet ir tarptautinio bendradarbiavimo bei muitų politikos. Tik tapus savarankiška valstybe, tapo tarsi gyvybiškai būtina užmegzti ekonominius ryšius su kitomis pasaulio šalimis, stabilizuoti ūkio aprūpinimą materialiniais ištekliais bei apsaugoti gyventojus nuo būtiniausių prekių stygiaus.
3. 1990 m. kovo 11 d. Lietuvai atgavus Nepriklausomybę nuo Sovietų sąjungos prasidėjo dinaminiai šalies ūkio pokyčiai. Lietuvos ūkis turėjo persitvarkyti iš stambaus, planinio, į Sovietų sąjungos poreikius orientuoto ūkio į nacionalinį rinkos ūkį. Šiuo laikotarpiu nustojo veikti daugelis stambių pramonės įmonių, vyko aktyvūs ūkio privatizacijos procesai. Pagrindinės šio nuosmukio priežastys buvo susijusios su staiga sumažėjusia paklausa Rytų rinkose, į kurią Lietuva eksportuodavo didžiąją dalį savo produkcijos bei vidinės paklausos sumažėjimu dėl šalies gyventojų realiųjų pajamų kritimo.
4. Lietuvos prekybos politika ekonomikos reformos vyksmo metu sparčiai liberalėjo. Užsienio prekybos politika ir priimami sprendimai visą laiką, iki įstojimo į Europos Sąjungą, buvo stipriai įtakojami tarptautinių organizacijų ir interesų grupių (visų pirma agrarininkų). Tarptautinės organizacijos vykdė spaudimą užsienio prekyba liberalizuoti, tuo tarpu interesų grupės vykdė aktyvią protekcionistinę politiką. Interesų grupių ir tarptautinių organizacijų konfliktas labiausia išryškėjo bandant apsaugoti žemės ūkio sektorių.
5. Lietuvoje, kaip ir kitose Vidurio ir Rytų Europos šalyse, užsienio prekybos liberalizavimas buvo svarbi perėjimo į rinkos ekonomiką proceso dalis. Jis buvo susijęs su kainų liberalizavimu ir lūkesčiais, kad importuojamų prekių konkurencija darys įtaką kainų mažėjimui šalies viduje, tarptautiniu darbo pasidalijimu grindžiamai specializacijai ir technologinio gamybos lygio didėjimui, efektyvumo ir gerovės kilimui, o vartotojams ir gamintojams užtikrins didesnę prekių pasirinkimą. Užsienio prekybos perorientavimas iš buvusios SSRS į Vakarų šalis ir jos reintegracija į pasaulio ekonomiką ne tik sudarė esminį šalies perėjimo į rinkos ekonomiką elementą, bet ir buvo siejama su Lietuvai svarbiais politiniais ir saugumo aspektais.
6. 1995 metais pagaliau pradėjusi augti šalies ekonomika patyrė šoką, kurį sukėlė vadinamosios 1998 m. Rusijos krizės padariniai. Rusijos krizė paskatino Lietuvos užsienio prekybos persiorientavimui iš

rytų rinkų į vakarų rinkas.

7. Lietuvos integracija į Europos sąjungą buvo vienas iš valstybės užsienio politikos prioritetų, kurio įgyvendinimas turėjo lemiamą įtaką Lietuvos, kaip valstybės, vietai Europos sąjungoje.

8. Narystė PPO suteikė Lietuvos prekybos režimui stabilumą ir patikimumą – tai reikšmingi veiksniai prekybos partneriams ir investuotojams. Lietuvos prekyba su trečiosiomis šalimis tapo liberalesnė, skaidresnė ir prognozuojama, o pati Lietuva – patrauklesnė užsienio investicijoms. Narystė PPO turi didžiulę reikšmę tiek eksporto skatinimo, tiek verslo aplinkos gerinimo, tiek PPO siūlomų prekybos priemonių taikymo srityse. Narystė PPO leido Lietuvai derėtis su PPO narystės siekiančiomis ir ypač mums svarbiomis prekybos partnerėmis – Rusija ir Ukraina.

9. Lietuvos eksporto apimtys iki stojimo į Europos Sąjungos valstybių narių gretas palaipsniui didėjo, kiekvienais metais Lietuvai atsiverdavo vis daugiau eksporto rinkų. Likus metams iki narystės ES beveik pusė visų eksportuojamų prekių buvo eksportuojama į ES valstybes.

10. Eksporto plėtra turi labai didelę reikšmę Lietuvos ekonomikos plėtrai. Lietuvos eksportas didėja nuo 2000-ųjų, tačiau paskutiniaisiais metais šie tempai kiek sulėtėjo prekyba su visomis Vidurio Europos šalimis nuolat didėja ir bus linkusi toliau taip pat sėkmingai augti.

Tam įtakos turi geografiniai atstumai, panašaus pobūdžio ekonomikos vystymasis bei palyginti nedideli kultūros skirtumai.

11. Atlikta giluminė Lietuvos verslininkų apklausa parodė, kad Lietuvos užsienio prekybos politika yra labai palanki eksporto vykdymui, verslininkai noriai eksportuoja savo produkciją tiek į Rytus, tiek į Vakarų rinkas.

12. Lietuvos užsienio prekybos balansas visais nepriklausomybės metais buvo neigiamas. Lietuvos užsienio prekybos balanso deficitas didėjo ekonomikos augimo metu.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą sutartis// Valstybės žinios. 2004, Nr. 1-47.
2. Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys// Valstybės žinios. 2004, Nr. 2.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugsėjo 11 d. nutarimas Nr. 1052 „Dėl Lietuvos Respublikos Kombinuotosios muitų tarifų ir užsienio prekybos statistikos nomenklatūros“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 87 – 2062, Nr. 125 – 2921; 1997, Nr. 102 – 2574; 1999, Nr. 35 – 1041.
4. 2004 m. balandžio 27 d. Lietuvos Respublikos Muitinės įstatymas, V/Ž Nr. IX–2183.
5. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2913/92 1992m. spalio 12d. Nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą// Lietuvos Respublikos Seimo internetinė ES teisės aktų bazė: <http://www3.lrs.lt>.
6. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 384/96 1995m. gruodžio 22 d. dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Bendrijos narėmis neesančių valstybių//Lietuvos Respublikos Seimo internetinė ES teisės aktų bazė: <http://www3.lrs.lt>.
7. Tarybos reglamentas (EB) 2026/97 1997m. spalio 6d. Dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Bendrijos narėmis esančių valstybių// Lietuvos Respublikos Seimo internetinė ES teisės aktų bazė: <http://www3.lrs.lt>.
8. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 3285/94 1994m. gruodžio 22 d. Dėl bendrų importo taisyklių ir Reglamento (EB) Nr. 518/94 panaikinimo// Lietuvos Respublikos Seimo internetinė ES teisės aktų bazė: <http://www3.lrs.lt>.
9. 1995 m. gegužės 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1172/95 dėl statistinių duomenų apie Bendrijos ir jos valstybių narių prekybą su valstybėmis, kurios nėra narės (OL 2004 m. specialusis leidimas, 11 skyrius, 23 tomas, p. 61), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2003 m. rugsėjo 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1882/2003 (OL 2004 m. specialusis leidimas, 1 skyrius, 4 tomas, p. 447).
10. 2000 m. rugsėjo 7 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1917/2000, nustatantis tam tikras Tarybos reglamento (EB) Nr. 1172/95 dėl statistinių duomenų apie užsienio prekybą įgyvendinimo nuostatas (OL 2004 m. specialusis leidimas, 11 skyrius, 34 tomas, p. 84), (toliau – Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 1917/2000) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2005 m. lapkričio 28 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 1949/2005 (OL 2005 L 312, p. 10).
11. 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 638/2004 dėl prekybos

prekėmis tarp valstybių narių Bendrijos statistinių duomenų, panaikinantį Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 3330/91 (OL 2004 m. specialusis leidimas, 2 skyrius, 16 tomas, p. 64).

12. 2004 m. lapkričio 18 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1982/2004, įgyvendinantis Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 638/2004 dėl prekybos prekėmis tarp valstybių narių Bendrijos statistinių duomenų, panaikinantį Komisijos reglamentus (EB) Nr. 1901/2000 ir (EEB) Nr. 3590/92 (OL 2004 L 343, p. 3), (toliau – Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 1982/2004) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2005 m. lapkričio 24 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 1915/2005 (OL 2005 L 307, p. 8).

13. 1992 m. spalio 12 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2913/92, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą (OL 2004 m. specialusis leidimas, 2 skyrius, 4 tomas, p. 307), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2005 m. balandžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 648/2005 (OL 2005 L 117, p. 13).

14. 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2454/93, išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas (OL 2004 m. specialusis leidimas, 2 skyrius, 6 tomas, p. 3), (toliau – Komisijos Reglamentas (EEB) Nr. 2454/93) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2006 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 1875/2006 (OL 2006 L 360, p. 64).

15. Lietuvos Respublikos statistikos įstatymas (Žin., 1993, Nr. 54-1048; 1999, Nr. 114-3299).

16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 10 d. nutarimas Nr. 1086 „Dėl užsienio prekybos ir pridėtinės vertės mokesčio duomenų rinkimo tvarkos“.

Literatūra:

1. Baršauskas P. Smulkaus ir vidutinio verslo politika Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. Kaunas: Technologija, 2002.
2. Bernatonytė D. Tarptautinė prekyba. Kaunas, 2007.
3. Gilpin R. Tarptautinių santykių politinė ekonomija. Vilnius, 1998.
4. R. Ginevičius, O. G. Rakauskienė, R. Patalavičius, M. Tvaronavičienė, K. Kalašinskaitė, V. Lisauskaitė Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje, p. 363. Vilnius: Technika, 2005.
5. Epping R. C. Pasaulio ekonomikos ABC. 1995.
6. Jatulavičienė G., Kučinskienė M., Garuckas R. Lietuvos užsienio prekybos pokyčiai integruotoje Europos Sąjungoje. Vilnius, 2007
7. International Monetary Fund, Republic of Lithuania: Staff Report for the 1999, Article IV

- Consultation. Washington, D. C.: IMF Staff Country Report, No. 99/73, August 1999.
8. Jakutis A., Lekaitis R., Samulevičius J. Lietuvos eksporto plėtros veiksmų tyrimai. Vilnius: Technika, 2007.
 9. Koscelkovskis E., Makutėnas V. Tarptautinės prekybos teorijų lyginamoji apžvalga. Kaunas, 2008.
 10. Kaminski B. The EU Factor in Trade Policies of Central European Countries. Washington, D. C.
 11. Kvainauskaite E. Tarptautiniai ekonominių santykių pagrindai. Kaunas, Technologija **2003**.
 12. Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą strategija: Tarptautinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Eugrimas, 2003.
 13. Rudzkiš K., V. Kvedaras. Lietuvos eksporto tendencijos ir ekonometriniai modeliai. Vilnius, 2003.
 14. Rudytė D., Karulaitienė D., Raizgevičienė R. Naujųjų europos Sąjungos valstybių makroekonominių rodiklių pokyčiai integruotoje ekonomikoje, Ekonomika ir vadyba, aktualijos ir perspektyvos. Šiauliai, 2009.
 15. Patalavičius R., Žiaunys H. Užsienio prekyba (tendencijos, efektyvumas ir problemos), Lietuvos ūkio institutas. Vilnius, 2001.
 16. Nello S. S. Applying the New Political Economy Approach to Agricultural Policy Formation in the European Union. Florence: EUI Robert Schuman Centre, Working Paper, No. 97/21, 1997.
 17. The World Bank, draft paper, November 1999.
 18. Miškinis A. Tarptautinė prekybos politika. Vilnius, 2008.
 19. Rakauskienė O.G. Valstybės ekonominė politika. Vilnius, 2006.
 20. Gronskas V. Tarptautinės prekybos ekonominė nauda ir administracinės kliūtys // Inžinerinė ekonomika. Kaunas, 2000. Nr. 1. P.29-35.
 21. Sachsas J. Valstybinis protekcionizmas – kelias į atsilikimą // Lietuvos Aidas. 2000 11 27. Nr. 253. P.6.
 22. Vengrauskas V., Perminienė N. Tarptautinis verslas. K.: Technologija, 2003.
 23. Vilpišauskas R. Lietuvos užsienio prekybos politika ir jos raida: veiksmų analizė // Pinigų studijos. Vilnius, 2000. Nr. 3. P. 45-66.
 24. Vilpišauskas R. Lietuvos užsienio prekybos politika ir jos raida: veiksmų analizė// Pinigų studijos. Vilnius, 2000. Nr.3.
 25. Lietuvos ekonomikos apžvalga Nr.1. – Vilnius: Statistikos departamentas, 2005.
 26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos integracijos į ES srityje 2004 m. apžvalga. Vilnius: Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2005.
 27. Dėl užsienio prekybos statistikos duomenų metodologinių pasikeitimų nuo 2004 m. gegužės 1 dienos// <http://www.std.lt/web/main.php?parent=524&module=894>.

28. Pugačiauskas V. Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: politinių institucijų galios perskirstymas?// <http://www.geocities.com/vykintas/m2epeip.html>.
29. Užsienio prekyba ir muitai// www.lrinka.lt/Projektai/Prekyba.phtml.
30. Vilpišauskas R. ES siekis – mažinti tarptautinės prekybos apribojimus// www.lrinka.lt/straipsn/ESSiekis.phtml.
31. Vilpišauskas R. Lietuvos užsienio prekybos raida ir jos raida: veiksmų analizė// <http://www.lrinka.lt/Straipsn/Studija.phtml>.
32. Vilpišauskas R. Lietuvos užsienio prekybos politikos vertinimas// <http://www.lrinka.lt/Pranesim/Prekybas.phtml>.
33. Vilpišauskas R. Prekyba su ES – dažnai pamirštama nauda vartotojams// <http://www.lrinka.lt/Straipsn/Prekybaes.phtml>.

Interneto svetainės

1. Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija,
www.ukmin.lt/files/Uzsienio_prekyba/netarifines.doc.
Prisijungimo laikas: 2010 09 20.
2. Lietuvos muitinė, <http://www.cust.lt/lt/rubric?rubricID=521>.
Prisijungimo laikas: 2010 10 23.
3. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, <http://www.lrinka.lt/Pranesim/Prekyba.phtml>.
Prisijungimo laikas: 2010 10 20.
4. Lietuvos laisvosios rinkos institutas,
http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/es_siekis_mazinti_tarptautines_prekybos_apribojimus/1402;from_topic_id:61
Prisijungimo laikas: 2010 10 20.
5. Lietuvos bankas, http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2000_3/vilpisauskas.pdf.
Prisijungimo laikas: 2010 09 05.
6. Teisės portalas: <http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=lit>
Prisijungimo laikas: 2010 10 11.
7. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas,
<http://www.stat.gov.lt/lt/news/viewid=8083&PHPSESSID=12404255981fdd3033592111ed862a93>
Prisijungimo laikas: 2010 11 10.
8. DnB Nord Lietuvos ekonomikos apžvalga,
www.dnb nord.lt/files/Ataskaitos/lea_2004_2_apzvalga.pdf

Prisijungimo laikas: 2010 11 10.

9. Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija:

http://www.ukmin.lt/lt/dokumentai/ziniasklaidai/detail.php?ID=17500&phrase_id=21118

Prisijungimo laikas: 2010 10 20.

10. Kas yra užsienio prekyba:

<http://www.wisegeek.com/what-is-foreign-trade.htm>

Prisijungimo laikas: 2010 11 09.

11. Prekių judėjimas:

http://www.tp.cargo.lt/content.php?art_id=817

Prisijungimo laikas: 2010 09 15.

12. Prekybos statistika:

<http://www.lithuaniatribune.com/2010/10/09/foreign-trade-of-lithuania-in-january%E2%80%93august-2010/>

Prisijungimo laikas: 2010 10 20.

Kazakevičius M. Lietuvos užsienio prekybos politika ir struktūriniai – geografiniai pokyčiai / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. R. Dužinskas – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2010 – 72 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota ir įvertinta Lietuvos užsienio prekybos politika, jos struktūriniai ir geografiniai pokyčiai. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu apibendrinama užsienio prekybos samprata, supažindinamas su pagrindinėmis užsienio prekybos teorijomis. Antroji dalis skirta apžvelgti Lietuvos užsienio prekybos politiką iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo. Trečioje darbo dalyje yra aptariama Lietuvos užsienio prekybos raida atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę. Įvertinta Lietuvos įstojimo į tarptautines organizacijas nauda. Ketvirtoje darbo dalyje nagrinėjami bendrieji prekybos politikos ypatumai Europos Sąjungoje, ekonominės integracijos į Europos Sąjungą įtaką prekybai. Taip pat išanalizuota užsienio prekyba 2008-2010 metais, pateiktos prognozės.

Pagrindiniai žodžiai: eksportas, importas, liberalizuoti, užsienio prekyba, užsienio prekybos politika.

Kazakevičius M. Lithuania's foreign trade policy and structural – geographical changes / Master's Work in Public Sector Economics. Supervisor assoc prof. dr. R. Dužinskas – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Mangement, Mykolas Romeris University, 2010 – 72 p.

ANOTATION

Master's thesis analyzed and evaluated Lithuania's foreign trade policy, the structural and geographical changes. The first part summarizes the theoretical aspects of the concept of foreign trade familiarizes with the basic theories of foreign trade. The second part is devoted to an overview of the Lithuanian foreign trade policy till Lithuanian Independence. The third part deals with the development of Lithuania foreign trade after the restoration of Lithuanian independence. Evaluated Lithuania accession to international organizations benefit is evaluated. The fourth part deals with the general features of trade policy in the European Union, economic integrations into the European Union influence to trade. Also, analysis of foreign trade in 2008-2010, forecast.

Key Words: exports, imports, liberalization, foreign trade, foreign trade policy.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Magistro baigiamojo darbo „Lietuvos užsienio prekybos politika ir struktūriniai – geografiniai pokyčiai“ tema aktuali todėl, kad prekyba – pati seniausia ir svarbiausia ekonominių santykių forma tarp valstybių. Prekyba daro ne tik ekonominį, bet ir kultūrinį poveikį valstybėms – ji padeda plisti naujoms idėjoms ir technologijoms.

Užsienio prekybos politika yra viena iš seniausiai pradėtų vykdyti Lietuvos politikų, kuri, kaip teigia politologai ir rodo statistiniai duomenys, nemažai prisidėjo prie Lietuvos, kaip nepriklausomos valstybės, sustiprėjimo ir ekonominio augimo. Auganti konkurencija, atsirandančios dinamiškos rinkos, vis labiau didėjanti prekybinių ryšių ir vyksmų sąsaja su kitomis politikomis verčia į šią politikos sritį pažvelgti naujai, ieškoti novatoriškų ir perspektyvių būdų, kurie padėtų sutikti ir konstruktyviai išnaudoti naujus iššūkius, didinti Lietuvos konkurencinį pranašumą kitų valstybių atžvilgiu.

Pagrindinis šio darbo tikslas yra išanalizuoti užsienio prekybos politikos praktinius ypatumus, pokyčius, bei pateikti jos pagrindinius aspektus Lietuvoje. Darbo hipotezė – Lietuvos užsienio prekybos politika ir jos struktūra, pastaraisiais dešimtmečiais, patyrė radikalius pokyčius. Siekiant keliamo tikslo buvo sprendžiami šie uždaviniai: ištirti Lietuvos užsienio prekybos raidos tendencijas, įvertinti Lietuvos užsienio prekybos politikos pokyčius, įvertinti Lietuvos užsienio prekybos politiką įstojus į Europos Sąjungą, išnagrinėti veiksnius dariusius didžiausią įtaką Lietuvos užsienio prekybos politikos kaitai.

Atliekant tyrimą buvo taikomi šie metodai: sisteminės analizės metodu buvo naudojama analizuojant Lietuvoje galiojančius norminius teisės aktus, reglamentuojančius Lietuvos užsienio prekybos politiką. Giluminio interviu tyrimo metodas buvo taikomas bendraujant su verslo subjektais. Apibendrinimo metodas buvo naudojamas apibendrinant visą surinktą informaciją ir atskleidžiant vyraujančias problemas.

Atlikus sprendžiamų uždavinių analizę, padarytos šios svarbiausios išvados:

- Užsienio prekyba yra sudėtingas įvairių veiksnių, jų tarpusavio sąveikos ir vyksmų kompleksas, apsprendžiantis šalies makroekonominius rodiklius.
- Lietuvai atgavus Nepriklausomybę nuo Sovietų sąjungos prasidėjo dinaminiai šalies ūkio pokyčiai.
- Lietuvos prekybos politika ekonomikos reformos vyksmo metu sparčiai liberalėjo.
- Narystė PPO suteikė Lietuvos prekybos režimui stabilumą ir patikimumą – tai reikšmingi veiksniai prekybos partneriams ir investuotojams.

- Lietuvos integracija į Europos sąjungą buvo vienas iš valstybės užsienio politikos prioritetų, kurio įgyvendinimas turėjo lemiamą įtaką Lietuvos, kaip valstybės, vietai Europos sąjungoje.

SUMMARY

Kazakevičius M. Lithuania's foreign trade policy and structural – geographical changes / Master's Work in Public Sector Economics. Supervisor assoc. prof. dr. R. Dužinskas – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2010 – 72 p.

Master's thesis “Lithuania’s foreign trade policy, structure and geographic changes” is important because trade is an oldest and most important form of economic relations between countries. Trade has economic and cultural impact on countries – it contributes to the spread of new ideas and technologies.

Foreign trade policy is one of the oldest Lithuanian politics launched, which, according to political analysts and statistical data this is a significant contribution to Lithuania as an independent state, and strengthening of economic growth. Growing competition, emerging dynamic markets, increases the growing trade relations and processes in synergy with other policies forces the policy to look for new, innovative and promising ways, to seek constructive use, accept new challenges, and increase competitive Lithuania’s advantage in the opposite direction.

The main aim of this them is to analyze the foreign trade policy’s practical features, changes and submit it’s key elements. Master's thesis hypothesis – Lithuanian foreign trade policy and its structure in recent decades, experienced a radical change. In order to reach the objective following tasks has been addressed: Lithuanian foreign trade development trends investigation, Lithuania's foreign trade policy developments after Lithuania's acceptance into European Union evaluation, examination of factors bearing the greatest influence on Lithuania's foreign trade policy changes.

During the investigation, following methods were used: a systematic analysis method was used to analyze existing normative legislation of Lithuania's foreign trade policy. In depth interview method was used when dealing with business. Inventory method was used to summarize all the information gathered and identify the prevailing issues.

From the analysis of solved problems these key findings emerged:

- Foreign trade is a complex variety of factors, their interactions and activities combine in determining the country's macroeconomic indicators.
- When Lithuania regained its independence from Soviet Union it started dynamic changes in economy.
- Lithuania's trade policy in economic reform movement fast liberalized.
- Membership in the WTO trade regime granted by Lithuanian stability and reliability – is a significant factor in trade partners and investors.
- Lithuania's integration into European Union has been one of the state's foreign policy

priorities, the implementation of which had a decisive influence on Lithuania as a state in the European Union.

PRIEDAI

1 Priedas

Giluminio tyrimo instrumentarijus.

- 1.Kas įtakojo Jūsų sprendimą organizuoti savo produkcijos eksportą?
- 2.Kaip vertinate galimybes eksportuoti savo produkciją į ne Europos Sąjungos šalis?
- 3.Kaip kito eksporto apimtys per pastaruosius du metus?
- 4.Su kokiais sunkumais susiduriate eksportuodami savo produkciją? Muitai? Prekės kilmės ypatumai?
- 5.Kaip vertinate Lietuvos Respublikos teisinę aplinką eksportui? Ką keistumete?
- 6.Kaip vertinate šalies, į kurią eksportuojate produkciją teisinę aplinką?
- 7.Kaip gali kisti Jūsų įmonės eksportas per ateinančius du metus?